

HOOFSTUK 6

DIE *GOOM-MISDAADVOORKOMINGSMODEL*

6.1 Inleiding

Soos uitgelig in die bespreking van hoofstuk twee, bestaan daar steeds `n leemte rakende `n prakties uitvoerbare misdaadvoorkomingsmodel wat vir plase geskik sou wees. Die empiriese veldwerk in hierdie studie het bepaalde probleme wat boere met misdaad op plase ondervind, beklemtoon. Literatuurstudie en die mediaberigte waarna deurlopend tydens hierdie navorsing verwys is, het voorts ook aan die lig gebring dat daar leemtes is ten opsigte van effektiewe misdaadvoorkoming op plase.

Die bestudering van misdaadvoorkomingsmaatreëls op plase vereis meer as blote kennis van die pragmatiese handelswyse van oortreders versus misdaadvoorkomingsmaatreëls. Die empiriese ondersoek in hierdie werkstuk dui daarop dat daar inderdaad tekorte bestaan wat misdaadvoorkomingsmaatreëls op plase – binne die afgebakende studieterrein – betref. Om misdaad effektief op Transvaal Suiker Beperk se plase te voorkom was dit nodig om data rondom hierdie fenomeen vanuit `n holistiese oogpunt te versamel, te analyseer en weer te gee ten einde aansluiting by die doel van die studie te vind.

Die bestudering van tersaaklike literatuur en die empiriese veldwerk, soos uiteengesit in die voorafgaande hoofstukke, identifiseer `n bepaalde tema. Hierdie geïdentifiseerde tema het dan die onderstaande bespreking tot gevolg.

Die faktore wat tydens hierdie navorsing as leemtes ten opsigte van effektiewe misdaadvoorkoming op plase geïdentifiseer is, sluit hoofsaaklik die volgende in, naamlik die gebrek aan en waarde van fisiese hindernisse wat in plek is om bates op plase te beskerm, die min ondersteuning wat boere in die algemeen van die SAPD ontvang tesame met die oneffektiwiteit van die totale regstelsel in die algemeen, en die onderlinge werksverhoudinge wat tussen die boer en sy plaasarbeiders bestaan, asook die persepsies rondom die wyse waarop boere hul werkers behandel. Laasgenoemde blyk `n verdere leemte te wees wat `n

invloed op effektiewe misdaadvorkoming op plase uitoefen. Tydens hierdie studie is daar grotendeels gefokus op dit wat die boer op die plaas as `n eie mikro-omgewing kan doen om misdaad te voorkom.

Hierdie sentrale temas word in die onderhawige hoofstuk van naderby ondersoek en in meer besonderhede bespreek.

6.2 Tema een: Gesindheid tussen werkgewer en plaasarbeider

6.2.1 Die skep van goeie werksverhoudinge

Uit die bespreking van hoofstukke vier en vyf het dit duidelik na vore gekom dat goeie onderlinge verhoudinge tussen die boer en sy arbeiders daadwerklik kan bydra tot die voorkoming van misdaad op plase. Die bedoeling is nie dat plaasarbeiders per implikasie as misdadigers gesien word nie. Hulle word eerder beskou as mense wat hul werkgewer se belang op die hart dra en daarom sal optree soos wat van lojale plaasarbeiders verwag sou kon word.

Hierdie tema fokus op onderlinge verhoudinge en verwys na die ingesteldheid en algemene gesindheid tussen boere en plaasarbeiders, met die veronderstelling dat positiewe verhoudinge tot gevolg kan hê dat misdaad op plase geminimaliseer word, omdat die plaasarbeiders lojaal is teenoor die werkgewer. Genoemde stelling beteken verseker nie dat die aanname gemaak word dat dit plaasarbeiders is wat verantwoordelik is vir misdade op plase sodra onderlinge werksverhoudinge versuur nie. Die bedoeling van hierdie element is daarin gesetel dat die bestaan van goeie werksverhoudinge `n groter vertroue tussen die boer en sy plaasarbeiders tot gevolg kan hê. Sodoende word die kans verminder dat die plaasarbeiders self betrokke sal raak by misdaad op die plaas, of andersins dat die plaasarbeider makliker met inligting vorendag sou kom indien hy/sy bewus sou raak van `n moontlike misdaad op die plaas of bewus is van vreemde persone wat moontlik `n misdaad op die plaas kan pleeg. Die algemene gesindheid wat tussen die plaasarbeider en sy/haar werkgewer bestaan, is `n aspek wat kan bydra om misdaad op plase te voorkom, mits `n goeie onderlinge verstandhouding tussen die partye bestaan. In die proses aanvaar die plaasarbeider “eienaarskap” van die plaas. Die ideaal sou wees indien daar deur verskeie insette `n situasie bewerkstellig kan word waarin die

plaasarbeider die plaas as sy persoonlike belang sal beskou en daarvolgens optree. Die basis van die bespreking berus dus op goeie bestuur. Daar word van die veronderstelling uitgegaan dat die boer/plaaseienaar gesien word as die bestuurder of leier van `n besigheid of korporatiewe instelling. Al die bestuursreëls en -beginsels van toepassing in sodanige situasie, geld ook ten opsigte van die betuur van `n plaas. Ter verduideliking word verwys na Haimann et al (1985:397-408), wat van mening is dat elke organisasie of besigheid uit klein groepe bestaan. Hierdie klein groepe is `n versameling mense wat dieselfde waardes en doel nastreef. Dit is dus onder andere die leier (landbouer) van so `n groep se taak om die res van die groep (plaasarbeiders) so te motiveer en te beïnvloed dat die gestelde doel bereik word.

Tydens die empiriese veldwerk, soos in hoofstukke vier en vyf uiteengesit, was die meeste respondenten dit eens dat lojaliteit direk uit goeie onderlinge werksverhoudinge spruit. Sodanige gedrag skep `n vertrouensverhouding met positiewe gevolge.

Verskeie aspekte word in hierdie uitgangspunt voorgehou as riglyn om werksverhoudinge positief te beïnvloed. Mol (1995:11) verduidelik in hierdie verband dat die houding van `n werknemer grootliks bepaal word deur die wyse waarop hy/sy bestuur word, en nie deur die wyse waarop iemand grootgemaak is nie. Dit is ook belangrik om daarvan bewus te wees dat verskillende mense verskillende behoeftes het. Manning (2002:19) sluit hierby aan en meld dat leierskap (van die werkewer/landbouer/ensovoorts) nie gaan oor jouself nie, maar grootliks oor diegene om jou. Deur leierskap word die gedrag van ander beïnvloed. Manning (2002:23) verduidelik verder dat mens nie almal rondom jou tevreden kan stel nie en dat elke aksie wat jy uitvoer, teenreaksie kan uitlok. Van den Berg (2003) is van mening dat baie boere in die Malelane-polisiedistrik nie `n goeie werksverhouding met plaasarbeiders het nie. Ook word veral onwettige immigrante laer lone as die Suid-Afrikaanse burgers betaal. Hierdie tendens veroorsaak ongelukkigheid en in `n poging om te oorleef of selfs om wraak te neem, pleeg die werker `n misdryf. Verskeie voorbeeldes is in die media aangehaal van plaasarbeiders wat nie op menswaardige wyse deur sommige van die boere behandel word nie. Indien die probleem aangespreek word, behoort dit volgens Van den Berg (2003) daartoe by te dra om misdaad oor die algemeen op plase te voorkom.

Van die belangrikste faktore wat ter sprake is by die skep van `n goeie werksverhouding, omvat volgens De Jager (2003), die onderstaande uitgangspunte. Die boer kan met vrug

hierdie uitgangspunte of beginsels toepas in `n poging om goeie onderlinge werksverhoudinge op die plaas daar te stel:

- Goeie werwingspraktyke.
- Die inbou van motiveerders.
- Gereelde vergaderings of kommunikasie of werksgesprekke.
- Winsdeling.
- Verandering van houdings en vooropgestelde idees.
- Verbeterde werk- en woonomstandighede vir plaasarbeiders.

In die Nasionale Riglyne vir Plaas- en Kleinhoewebeveiliging (2002:10) word die onderstaande riglyne gegee wat nagevolg behoort te word ten opsigte van die daarstelling van goeie werksverhoudinge met plaaswerkers:

- Bou goeie verhoudinge met werkers.
- Hou afskrifte van alle werkers se identiteitsdokumente.
- Moedig werkers aan om sekuriteitsbewus te wees en misdaad aan te meld.
- Moedig werkers aan om op hul hoede te wees vir vreemdelinge wat die area besoek en dit te rapporteer.
- Beloon werkers vir nuttige wenke.
- Bied voldoende veiligheid vir die werkers en hul behuising.

Genoemde riglyne dien as basis vir die daarstel van aanvaarbare werksverhoudinge met die plaasarbeiders. Gevalle is bekend waar plaasarbeiders wat werksaam was op `n plaas, `n aanval op vorige werkgewers geloods het uit weerwraak vir swak behandeling. Strauss (1998:20) sluit hierby aan en meld in hierdie verband dat in 4,5% van plaasaanvalle gevind is dat verdagtes in plaasaanvalle voorheen werksaam was by die slagoffer. In drie gevalle is gevind dat die verdagtes familie gehad wat op die plase werksaam was. Haefele (1998:13) duï aan dat boere die slagoffers van `n plaasaanval kan word, byvoorbeeld in gevalle waar plaasarbeiders ontslaan is weens swak werksverhoudinge. Fourie (2002:1) berig in hierdie verband dat `n plaaswerker wat onder korrektere toesig uitgeplaas is in die gemeenskap, teruggegaan het na sy werkgewer in die Ellisras-distrik en hom vermoor het. Gevalle is ook bekend waar boere hulle arbeiders aanrand en ten spyte van die motivering daarvoor, kan

sodanige optrede as genoegsame rede dien om weerwraakaanvalle te beplan. Gegriefde plaasarbeiders sal onder hierdie omstandighede waarskynlik ook meer geredelik inligting rakende plaasaktiwiteite met misdadigers deel omdat hulle glad nie lojaal teenoor hul werkgewer is nie. Ten spyte van bogemelde word die meeste plaasaanvalle egter steeds deur vreemdelinge gepleeg (Strauss 1998:21).

Mistry (2003:11) sluit hierby aan en meld dat plaasarbeiders 'n integrale deel van die landelike omgewing is en dat gevalle bekend is waar hulle deur oortreders gedwing word om inligting weer te gee oor sekere phase waar plaasaanvalle beplan word. 'n Kommerwekkende aspek is dat weinig instellings, soos byvoorbeeld die kommando's, enige plaasarbeiders in hulle strukture opgeneem het. Voorts is Mistry (2003:13) van mening dat plaasarbeiders 'n goeie bron van inligting is indien hulle menswaardig behandel word. Daarom behoort hulle volgens Mistry (2003:13) in die onderskeie strukture opgeneem word. Sodoende kan die inligting waaroor plaasarbeiders beskik, effekief gebruik word ten einde plaasaanvalle meer suksesvol te bekamp.

6.2.2 Grondeise

Die effek wat grondeise op die verhouding tussen die landbouer en sy plaasarbeiders het, is 'n aspek wat verder nagevors kan word. Hier word veral gedink aan gevallen waar die relatief goeie onderlinge werksverhoudinge wat tussen landbouer en plaasarbeider bestaan, skielik met 'n grondeis vertroebel kan word. Schönteich (2000:47) sluit hierby aan en meld dat verskeie boere in die Piet Retief-omgewing openlik standpunt inneem teen grondeise deur te dreig om met regstappe te begin indien hul grond opgeëis sou word. Hierteenoor is professor Kassier (Genis 2002:12) van mening dat kommersiële boere die beste toegerus is om die nuwe boere te help vestig. Hul gesindheid is reg, maar volgens hom besef hulle nie die dringendheid van geslaagde grondhervormingspogings en die belangrikheid daarvan vir hul eie toekoms nie. Voorts is plaaswerkers weens hul boerderykennis die beste kandidate om as nuwe boere gevestig te word. Boere is nie noodwendig ingelig oor al die aksies en programme wat aan die gang is nie, en daarom behoort beter kommunikasie tussen al die betrokke partye bewerkstellig te word.

6.2.3 Werwing en keuring van personeel

Die werwing van plaasarbeiders dien as belangrike stap vir die daarstelling van toekomstige gesindhede en verhoudinge en moet nie deur die landbouer afgeskeep word nie. Van Rooyen (2003) meld dat hoewel `n formele werwing- en keuringsbeleid vir Transvaal Suiker Beperk se onderskeie landgoedere bestaan, dit nie altyd nagevolg word nie. Soms is die rigiede navolg van sodanige beleid nie altyd prakties moontlik of koste-effektief nie, veral in gevalle waar algemene plaasarbeid vinnig benodig word. Die praktyk wat dan geld, is om byvoorbeeld `n kennis van iemand of `n familielid aan te stel.

Die eerste stap om te verseker dat die beste applikant op die plaas aangestel word, begin reeds met die vulling van `n vakature. Schönteich (2000:89) meld in hierdie verband dat navorsing daarop duï dat baie boere plaaswerkers aanstel sonder `n behoorlike vorige werksverwysing. In sommige gevalle word arbeiders aangestel sonder `n wettige werkspermit. In hierdie gevalle is daar nie rekords van die applikante beskikbaar nie, `n situasie wat veel te wense oorlaat. Dit is selfs moontlik dat `n gesoekte misdadiger aangestel word wat sy/haar misdadige leefwyse op die plaas kan voortsit.

Op die plase van Transvaal Suiker Beperk word van baie kontrak- en seisoenale werkers gebruik gemaak en daarom is dit belangrik om die werwingspraktyke van die kontrakteienaar na te gaan en op standarde ooreen te kom. Duidelike riglyne in hierdie verband behoort vooraf met die kontrakteur uitgeklaar te word. Derhalwe is `n wetenskaplike werwingsproses wat werksverwysings van vorige werkgewers insluit, `n belangrike stap ten einde misdaad op plase te voorkom.

Mol (1995:11) haal die voorbeeld aan van `n boer wat te vertelle het dat hy die volgende werwingspraktyk toepas om nuwe arbeiders te keur. Wanneer `n arbeider vir werk aansoek doen, gee hy aan hom/haar `n hoender om vas te hou met die opdrag om in die son te gaan sit. Indien die boer die hoender binne die volgende uur hoor kekkel, weet hy dat die aansoeker aan die slaap geraak het en dus nie `n gesikte werknemer sal wees nie.

Volgens Outlaw (1998:3) is dit vir bestuurders en eienaars van klein- tot medium-grootte besighede roetine om personeel vir `n taak te huur. Sodanige proses behels in baie gevalle die

plasing van `n paar sinne rakende die vakature in die media waarna die eerste kandidaat aangestel met wie die onderhoudvoerder rapport opbou. Voorts meld Outlaw (1998:3) dat dit hierdie vinnige en informele benadering tot werwing is, waar diepte en vaardighede ontbreek, wat soms indirek tot gevolg het dat besighede nie suksesvol is nie of gelikwiede word. Dertig persent van alle besighede wat tot niet gaan, is as gevolg van swak werwingstegnieke en 30% van alle werkansoeke is vervals (Outlaw 1998:3), `n verhouding wat werkgewers tot nadanke behoort te stem. Die volgende vyf werwingstappe word deur Outlaw (1998:8-9) aanbeveel ten einde die mees gesikte kandidaat aan te stel:

- Dink goed voor jy iemand aanstel.
- Stel vas waar die beste kandidate is.
- Voer onderhoude en selekteer die beste kandidaat.
- Beloon en behou toppresteerders.
- Leer uit jou foute.

Outlaw (1998:231) gaan voort en verduidelik dat `n korrekte aanstelling tyd, geld, aandag en dinkwerk vereis. Die resultaat van die aanvanklike insette ten einde die regte aanstelling te maak, sal later vrugte afwerp deur die suksesvolle bydrae van die korrekte aanstelling. Sodoende kan verhinder word dat onnodig tyd en aandag vermors word op kandidate wat nie vir die pos gesik is nie. Robbins et al (2003:369) sluit aan by Outlaw en verduidelik dat “[t]he use of the proper selection devices will increase the probability that the right person will be chosen to fill a slot.” Die sifting van potensiële kandidate is dus `n belangrike stap in die werwing- en keuringsproses. Outlaw (1998:93-94) stel die volgende riglyne voor ten einde `n kortlys van kandidate saam te stel:

- Soek na spesifieke inligting.
- Soek na redes om nie `n kandidaat aan te stel nie.
- Let op na inligting wat nie op die aansoek verskyn nie.
- Soek na tekens van persoonlike groei en dinamika.
- Gaan die applikant se vergoedingsgeskiedenis na.
- Kyk na tye van werkloosheid.
- Let op na spronge tussen beroepe.
- Let op redes vir diensbeëindiging.

- Let op na tekens van gereelde werksverandering.

Ter aansluiting verduidelik Van Rooyen (2003) die werwingsproses van Transvaal Suiker Beperk kortlik in die volgende stappe:

- Opstel van `n posbeskrywing.
- Adverteering van die vakature.
- Saamstel van `n kortlyks.
- Onderhoudvoering.
- Opvolg van vorige werksverwysings.
- Maak van `n aanbod aan die suksesvolle kandidaat.
- Aanstelling van die applikant.

Uit die aard van die werksaamhede, personeelomset, senioriteit van poste en kostes gebeur dit nie altyd in die praktyk dat hierdie werkswyse veral met algemene plaaswerkers gevolg word nie (Van Rooyen 2003).

6.2.4 Die dienskontrak

Bosch (1994:28) verduidelik dat die dienskontrak die volgende belangrike stap is en die grondslag vorm van die werksverhouding tussen werkewer en werker. Werkvoorwaardes en -ooreenkoms word in die dienskontrak saamgevat en waar werkers sodanige voorwaardes as onbillik ervaar, het dit dikwels tot gevolg dat hulle nie gemotiveerd is nie en onproduktief te werk gaan, terwyl daar soms selfs arbeidsonrus daaroor opvlam. So `n situasie is nie in enige van die twee partye se belang nie en daarom behoort seker gemaak te word dat probleme van meet af aan uitgeklaar word. Dit is hier waar sinvolle kommunikasie tussen die boer en sy werker van kardinale belang is.

6.2.5 Konflik tussen werkewer en werkers

Bosch (1994:281) is van mening dat dit makliker is om eerstens te poog om `n geskil op te los deur onderlinge gesprekvoering tussen die boer en plaaswerker. Werkers met klagtes gaan dikwels na advieskantore, werkerorganisasies of `n plaaslike predikant, wat die saak met die werkewer ophaal. Die volgende stap sou wees om die saak direk by die Departement van

Mannekrag aan te meld, hoewel hulle nie klagtes oor onbillike arbeidspraktyke en sekere ander aangeleenthede aanvaar nie. Dit is egter raadsaam om geskille te besleg voordat `n ongelukkigheid ontaard in groter konflik. Indien daar goeie onderlinge werksverhoudinge bestaan tussen die boer en sy werkers, behoort dit weinig of indien ooit nodig te wees om die hulp van `n ander party in te roep.

6.2.6 Motiveerders

Die konsep motivering rig onwillekeurig die gedagtes op onder andere Maslow se behoeftegerigte hiérargie of McGregor se X en Y teorie, en selfs Herzberg se tweefaktor-teorie, waarvolgens daar byvoorbeeld in die werksituasie onderskei kan word tussen goed en sleg of bevrediging en nie-bevrediging. Die onderwerp is vir doeleinades van hierdie studie nie toepaslik nie en daarom word nie verder aandag aan bogenoemde teorieë gegee nie. Robbins et al (2003:131) is egter van mening dat motivering uit drie dimensies bestaan, naamlik intensiteit, wat meet hoe hard `n persoon probeer; rigting, wat energie in `n bepaalde rigting stuur vir optimale resultate; en derdens die volhardingsdimensie, wat meet hoe lank `n persoon sy/haar poging kan volhou.

Mol (1997:45) noem dat dit baie moeilik is om werknemers opgewonde te maak oor hul werk as hulle ongelukkig is oor die werksomstandighede. Beter werksomstandighede moet eerder daargestel word om mense in hul werk gelukkig te hou. Werknemers verwag verder om soos mense behandel te word en hierdie wyse van bestuur is bevorderlik vir goeie werkverhoudinge. Metodes om werkers te motiveer is algemeen bekend en daar word derhalwe nie op motiveerders as sodanig gefokus nie.

Van Niekerk (Bezuidenhout 2001:18-19) is van mening dat boere meer demokraties te werk moet gaan wat besluitneming op die plaas betref. Hy beveel aan dat werkers tot `n groter mate betrek moet word in die neem van besluite. In die proses word werkers se volle potensiaal ontgin, met die gevolg dat hulle meer gemotiveerd is en groter suksesse behaal.

6.3 Tema twee: Ontwikkeling van plaasarbeiders

6.3.1 Skep van goeie onderlinge werksverhoudinge

Soos in die geval van tema een, het die ontwikkeling van plaasarbeiders ten doel om die onderlinge verhouding tussen werkgewer en plaasarbeider aan die hand van ondergenoemde uiteensetting te verbeter. Gesindhede en ontwikkeling hou direk verband met mekaar. Die uitgangspunt is dat hoe meer plaasarbeiders ontwikkel en opgelei word wat hul werksverpligtinge op die plaas betref, des te meer verhoog die kans dat goeie onderlinge werksverhoudinge sal bestaan.

Die resultaat van die empiriese veldwerk wat bepreek is in hoofstukke drie, vier en vyf, duï daarop dat die oorgrote meerderheid respondenten van mening is dat die ontwikkeling van plaasarbeiders `n belangrike aspek is wat daartoe kan bydra dat wedersydse vertroue geskep word en dus die uitskakeling van misdaad tot gevolg kan hê. Die beginsel word deur Gerber et al (1987:281-285) ondersteun deurdat die skrywers van mening is dat “the quality of work life is enhanced to bring about job satisfaction and increased productivity.” Die skrywers verwys na “quality of life” as `n wyse waarop aan mense gedink word en daar word onderskeidning tussen twee elemente getref. Die eerste element verwys na die impak wat werk op mense sowel as op die organisatoriese effektiwiteit het. Tema twee verwys na die waarde wat deelname en besluitneming op organisatoriese effektiwiteit het. In hierdie verband is die uitgangspunt met die ontwikkeling van plaasarbeiders daarin gesetel dat hulle sover moontlik by die algemene bestuuraspekte van die boerdery betrek moet word. Deur werkers op lei en te ontwikkel word dit vir die boer makliker gemaak om byvoorbeeld die belangrikheid van `n begroting aan hulle te verduidelik of byvoorbeeld wat die impak van onproduktiwiteit op die boerdery se begrotingsresultate kan hê. Dit is belangrik dat die plaasarbeider “eienaarskap” neem van die plaas en dit geskied soveel makliker indien die plaasarbeider verstaan waaroor dit gaan. Een van die maniere waarop dit volgens Gerber et al (1987:228) gerealiseer kan word, is deur werksverryking. Om werksverrykingsprogramme te implementeer is `n maklike wyse om werkers te ontwikkel.

Bezuidenhout (2001: 19) berig in hierdie verband dat een van die faktore wat belangrik is vir `n wenspan, is om elke plaasarbeider tot sy volle potensiaal te ontwikkel. In die proses word

die boer omring deur `n arbeidsmag wat die potensiaal het tot nog groter suksesse. Allen (1987:12-1) is van mening dat die mens die belangrikste bate in `n onderneming is. Een van die beste beleggings wat `n werkewer kan maak, is om te belê in die ontwikkeling van sy werkers. Die bestuur van die ontwikkeling van die werker behels drie segmente wat insluit:

- Prestasiemeting van die werker.
- Prestasiegesprekvoering en advies.
- Ontwikkelingsaktiwiteite.

Van Rooyen (2003) verduidelik dat in die geval van Transvaal Suiker Beperk baie tyd en geld daaraan bestee word om plaasarbeiders op te lei en te ontwikkel. `n Loopbaanontwikkelingsplan word jaarliks ten opsigte van elke arbeider opdateer. Leemtes word deur die betrokke lynbestuurder geïdentifiseer, waarna die loopbaanplan opgestel word. Volgens Van Rooyen (2003) dra hierdie belangstelling in die werker beslis daartoe by dat goeie onderlinge verhoudinge tussen werkewer en werker bestaan. Hierdie goeie onderlinge verhoudinge het dan die potensiaal dat werkers makliker inligting aan die werkewer kan oordra wat misdaad betref.

Prestasiegesprekke en die meting van prestasie is dus `n belangrike hulpmiddel vir plaasbestuurders om werkers te ontwikkel. Hiereenoor verduidelik Van den Berg (2003) dat dit onder sy aandag gekom het dat verskeie boere in die Malelane-polisiedistrik nie eens `n onderwerp soos vigs met plaasarbeiders bespreek nie en geen belangstelling toon in die wel en weë van hul personeel nie. Hierdie houding laat veel te wense oor en kan onder andere as `n moontlike rede aangevoer word waarom plaasarbeiders nie gewillig is om met inligting vorendag te kom wanneer `n misdryf op die plaas gepleeg is nie.

Die oorgrote meerderheid boere is dit eens dat hoe beter ontwikkel en gesofistikeerd plaasarbeiders is, des te beter is die kans dat hulle begrip sal toon vir algemene besigheidsbeginsels en sal verstaan dat misdaad en die verliese wat daarmee gepaard gaan tot almal se nadeel strek. Mense wat ontwikkel en opgelei word, is mense wat ervaar dat hulle belangrik geag word.

Volgens Van Biljon (2003) is dit baie duidelik dat ontwikkeling en opvoeding van plaasarbeiders `n belangrike rol speel in die voorkoming van misdaad. Van Biljon verwys byvoorbeeld in dié verband na plase in die Hectorspruit-polisiewyk waar misdaad minder voorkom in daardie gevalle waar die boer belangstelling in sy werkers toon deur goeie verhoudinge te handhaaf met hoë gehalte werk- en woonomstandighede. Hierteenoor is veral diefstal en persoon-tot-persoon geweldsmisdade aan die orde van die dag op plase waar daar geen belangstelling in die plaasarbeider is nie. Bostaande vergelykings is gedoen ten opsigte van plase waar die infrastruktuur en ander faktore min of meer dieselfde is. Voorts bestempel Van Biljon drank as die oorsaak van 90% van die misdaad wat op die onderskeie plase voorkom. Drankverwante probleme word ook meestal ondervind op die plase waar weinig gedoen word om die lewenspeil van die plaasarbeiders te verhoog. Roos (2004) sluit hierby aan en is van mening dat ongekontroleerde drankgebruik misdaad in die algemeen, maar veral ten opsigte van aanrandings, verhoog.

6.3.2 Minimum loonvereistes

Die tyd sal leer wat die uitwerking van die aangekondigde minimum loonvereistes vir plaaswerkers sal hê. Die voordeel van die wet is dat dit ruimte skep vir beter lewensomstandighede vir plaaswerkers. Die vraag is egter hoeveel boere dit sal kan bekostig om steeds `n groot arbeidsmag op hul plaas aan te hou. Met die verwagte gepaardgaande afdankings, kan baie plaaswerkers en hul gesinne nog slechter daaraan toe wees. Wat nie altyd in aanmerking geneem word nie, is die waarde van rantsoene wat vleis en meel insluit wat die boer op `n gereelde basis aan sy personeel voorsien. Met die implementering van die nuwe wetgewing, verval sodanige voordeel en die plaasarbeider moet nou groot onkostes aangaan om dieselfde voedingspeil te handhaaf. Die meeste het egter nie die deurlopende kontantvloeи daarvoor beskikbaar nie. Van den Berg (2003) is huis van mening dat baie misdrywe wat op plase gepleeg word deur honger veroorsaak word en slegs gepleeg word ter wille van oorlewing. Sien ook die toepaslike bespreking van grafiek 6.7 in hoofstuk vier vir meer inligting hieroor. Van Biljon (2003) is ook van mening dat gebrek aan geld en kos mense op plase aanspoor tot misdadigheid, veral as die misdade voorafgegaan word deur oormatige alkoholinname.

6.3.3 Strategiese plan vir die landbou

Du Plessis (2003:10-11) maak melding van agt strategieë waaruit die Landbouplan saamgestel is en wat kortliksoos volg saamgevat kan word:

- Die bevordering van gelyke toegang en deelname aan die landbousektor. Dit dui op die versnelde toetreden en ontwikkeling van benadeelde groepe (beginnerboere).
- Die bevordering van `n mededingende vermoë en winsgewendheid op globalevlak.
- Die volhoubare ontwikkeling van hulpbronne.
- `n Goeie regering.
- Geïntegreerde en volhoubare plattelandse ontwikkeling.
- Kennis en innovasie.
- Internasionale samewerking.
- Veiligheid.

Die relevansie van die Landbouplan tot hierdie bespreking is gesetel in die verwysing na die ontwikkeling van beginnerboere, asook die besorgdheid rakende plaasbeveiliging. Die erkenning van hierdie twee faktore verteenwoordig reeds `n stap in die regte rigting om beveiliging op plase op te skerp en maak deel uit van die geïntegreerde holistiese misdaadvoorkomingsplan vir plase. Ongelukkig is die polisiekapasiteit in die landelike gebiede ontoereikend en die minister van veiligheid en sekuriteit, Charles Nqakula, erken dat probleme ondervind word met die landelike beveiligingsplan (Van der Westhuizen 2003:1).

6.4 Tema drie: Ondersteuning aan die boer deur die SAPD, kommando's en georganiseerde landbou

Die onderliggende uitgangspunt van hierdie tema is daarin geleë dat die verantwoordelikheid vir plaasbeveiling oor die algemeen voor die deur van die regering van die dag, met spesifieke verwysing na die insette van al die rolspelers binne die totaleregsplegingsfeer en die boer self, gelê word. Uit die aard van die saak verg effektiewe plaasbeveiling baie insette van die boer wat primêr verantwoordelik is vir veiligheid op die plaas. Volgens Moolman (Groenewald 2001:10), sluit die rolspelers wat hier ter sprake is, die regering, georganiseerde landbou en boere in. Die uitgangspunt is dat die regering van die dag die boer ondersteun en

bystaan deur middel van die optimale aanwending van die onderskeie hulpbronne. Die SAPD, kommando's en georganiseerde landbou staan eintlik in vennootskap met die boer wat misdaadvorkoming betref.

Van der Merwe (1997:6) verduidelik dat die owerheid primêr deur middel van die toepassing van `n nasionale veiligheidsbeleid vir die veiligheid en welvaart van die staat verantwoordelik is, met die gevolg dat alle owerheidsoptredes op hierdie twee funksies afgestem behoort te word. Die SANW is primêr vir verdediging en die SAPD vir die handhawing van wet en orde verantwoordelik, maar die ander staatsdepartemente het ook `n belangrike welvaartsfunksie om te vervul. Hier word verwys na organisasies soos onder andere die distrikslandbou-unies asook die boereverenigings en Agri-SA wat verantwoordelik is daarvoor om leiding te neem en sodoende die plaaslike gemeenskap in gemeenskapsveiliging te organiseer of om behulpsaam te wees met adviesdienste, ensovoorts. Viljoen en Van der Merwe (2000:31) is van mening dat een van die redes wat die isodinamika-beginsel aan bande lê, juis die onvermoë is om die regering se besluite en optredes in so `n mate te beïnvloed dat hy sy statutêre verpligte rakende die veiligheid en welvaart van die grondeienaar in toereikende mate nakom. `n Toereikende balans moet dus gehandhaaf word in die nakoming van die veiligheidsvereistes. Isodinamiese balans verwys na die toereikende nakoming van alle veiligheidsvereistes, terwyl toereikendheid inderwaarheid op elke individuele vereiste van toepassing is. Die verskillende uitvoerende instansies wat by beveiliging betrokke is, behoort gesamentlik te beplan vir die uitvoering van beveiligingsmaatreëls. Die vereistes van gesamentlike beplanning en uitvoering veronderstel eerstens dat die owerheid die georganiseerde gemeenskap by misdaadbekampingsoptredes sal betrek, en tweedens dat die gemeenskap bepaalde veiligheidsversoeke sal inisieer en met die owerheid sal meewerk in die uitvoering daarvan (Van der Merwe (1997:9). Voorts verwys Van der Merwe (1997:16) na die beginsel van onderlinge steun. Hierdie beginsel impliseer dus dat elke beveiligingsmaatreël deur opeenvolgende beveiligingsmaatreëls versterk sal word. Die owerheid, gemeenskap en die individu moet mekaar onderling steun deur gesamentlike beplanning en uitvoering, daadwerklike betrokkenheid by beveiliging en voortdurende skakeling.

Viljoen en Van der Merwe (2000:30-31) is van mening dat die proses om beveiliging na te streef gesien kan word as `n strategiese bestuursproses wat neerslag vind in die nakoming van

die beginsel van isodinamika. Hierdie beginsel behels die nakoming van al die genoemde veiligheidsvereistes op al die beveiligingsvlakke.

Die vraag kan gevra word of Jan Alleman en boere in die besonder kan staatmaak op die SAPD en/of verwante organisasies in tye van nood of selfs net waar ondersteuning van die SAPD verlang word nadat `n misdryf op `n plaas voorgekom het. Die resultaat van die kwalitatiewe deel van hierdie studie dui onomwonne daarop dat `n deel van die boere beslis beter dienslewering van die SAPD verwag. Die media verwys ter ondersteuning van hierdie seining na van klagtes van boere wat nie die verwagte ondersteuning van die SAPD nie. Labuschagne (2003:2) berig byvoorbeeld dat die polisie eers na ses ure opgedaag het by `n klaer wat `n plaasaanvalklagte by die polisie in Nelspruit gerapporteer het. Die naaste bure, asook `n sekuriteitsfirma, het vinnig op die oproep om hulp reageer terwyl daar tevergeefs op die reaksie en hulp van die SAPD gewag is. Sodanige ondersteuning van die SAPD is totaal onaanvaarbaar en soos die betrokke klaer in die saak dit stel “[a]s media professionals, both my partner and I now have new insight into the cynicism of farmer’s unions, political parties and many ordinary South Africans towards the SAPS.” Labuschagne (2003:2) berig voorts dat die SAPD veronderstel is om basiese beskerming te verleen en insidente soos hierdie kan die boeregemeenskap aanspoor om die wet in eie hande te neem.

Volgens Van der Westhuizen (2003:1) heers daar reeds verwarring ten opsigte van die strukture wat in die plek van kommando’s moet kom om veiligheid op die platteland te verskaf. Die nuwe polisie-eenheid wat bedoel is om die kommando’s te vervang, sal vir grensbeheer aangewend word en dit is onduidelik in watter mate die eenheid beskikbaar sal wees om veiligheid op plase of in landelike gebiede te verseker. Die boer verlang nie net ondersteuning in tye van `n plaasaanval nie, maar ook effektiewe dienslewering in minder ernstige misdaadvoorraalle en slegs die tyd sal leer of die nuwe eenheid aan hierdie behoefté kan voldoen. Ter aansluiting berig Celliers (2003b:4), dat misdrywe van hierdie aard huis as gevolg van die onderbreking in gereelde, sigbare misdaadvorkomingsoperasies voorkom.

Die Laevelder (2003:7) berig byvoorbeeld dat veeboere deurloop onder diefstal, maar dat geen effektiewe samewerking van die SAPD ontvang word nie. Klagtes word aanvanklik deur die SAPD hanteer deur `n verklaring af te neem waarna geen verdere ondersteuning verkry word nie. Sodanige optrede frustreer boere en groot troppe beeste word byvoorbeeld deur

veediewe aangejaag sonder dat enigeen dit raaksien. Schultz (2003) meld in hierdie verband dat pogings wat deur die SAPD aangewend word om die insette van boere te verkry ten einde misdaad op plase effektief te bekamp en die boere te ondersteun, nie altyd suksesvol is nie, aangesien baie boere hulle nie daaraan steur nie. Hy verwys na `n spesifieke voorval waar vraelyste na al die boere in die Malelane-polisiedistrik versprei is, en slegs ses terugontvang is. Volgens hom is die klagtes vanaf boere rakende die swak ondersteuning van die SAPD ongegrond, aangesien baie boere nie die aksies van die SAPD raaksien of betrokke raak nie.

Plaasmoorde is tans `n onderwerp wat dekking in die massamedia geniet. Die aard en omvang van plaasmoorde bepaal dat sodanige sake op die SAPD se prioriteitslys beland. Die vraag kan egter gevra word of dieselfde aandag geskenk word in daardie gevalle waar minder ernstige voorvalle op plase aan die SAPD gerapporteer word. Die algemene gevoel by sommige boere blyk te wees dat dit nie eens help om sake aan die SAPD te rapporteer nie, aangesien die SAPD nie die moeite doen om uit te gaan na sake wat aan hulle gerapporteer word nie. In sommige gevalle het die SAPD eers na `n week nadat `n klagte gerapporteer is, opgedaag op die plaas om ondersoek in te stel na die sodanige klagte (Benade 2003). In `n onlangse studie wat deur Mistry en Dlamini (Stoltz 2001:24-25) gedoen is onder andere bevind dat misdadigers van mening is dat veiligheid verbeter kan word deur die oprigting van satellietpolisiekantore, gewapende huurwagte, geslotebaankameras en veiligheidsforums wat die samewerking van plaaswerkers bewerkstellig. Tydens die voormalde studie is 48 veroordeelde plaasaanvallers ondervra. Benade (2003) meld ook dat `n geval voorgekom het waar `n voertuig gedurende die nag by die huis van `n kollega op `n plaas gesteel is en die volgendeoggend `n ent van die huis teruggevind is. Die voorval is ook nie aan die SAPD gerapporteer nie, eerstens weens die persepsie van swak diens en tweedens uit onkunde aangesien die klaer nie gedink het dat dit steeds `n misdryf is indien die voertuig teruggevind is nie.

Ten spyte van die bestaande persepsies van swak dienslewering wat oor tyd neerslag gevind het, bestaan daar tog voldoende bewys van goeie samewerking tussen boere, die SAPD, die kommando's, Agri-SA en die georganiseerde landbou. Die onderlinge ondersteuning kan geïllustreer word aan die hand van die landelike beskermingsplan wat vervolgens bespreek word. Indien misdaadvorkomingsmaatreëls nie suksesvol is om `n misdryf op die plaas te voorkom nie, is ondersteuning van die onderskeie rolspelers krities noodsaaklik om materiële

en/of lewensverlies te voorkom of te beperk. Die landelike beskermingsplan dui die bronre van onderlinge hulpverlening en ondersteuning aan die boer in gevalle van nood aan. Cilliers (2002:41) berig in hierdie verband dat die SANW, SAPD, asook georganiseerde landbouontwikkeling `n veiligheidsplan vir elke distrik opgetrek het. Binne die plan word alle veiligheidsverwante sake, soos persoonlike paraatheid, huis- en haardbeskerming en fisiese beveiliging gekoördineer. Nog `n samewerkingsooreenkoms wat as voorbeeld kan dien, is in Witrivier in Mpumalanga waar boere in die distrik begin het om alle plase en kleinhoewes volgens `n kodestelsel te nommer. Hierdie aksie kan die reaksievermoë van veiligheidsmagte in die geval van `n plaasaanval verbeter.

Die *Farmer's Weekly* (2001:15) berig dat die ondersteuning van die SAPD nie altyd die probleem is wanneer gepoog word om misdaad op plase te voorkom nie, maar dat die ontoegangklikheid van plase dikwels die basiese probleem is. Veral in verafgeleë gebiede, soos die Elliot-omgewing in die Oos Kaap, is paaie óf totaal onbegaanbaar óf bestaan dit glad nie.

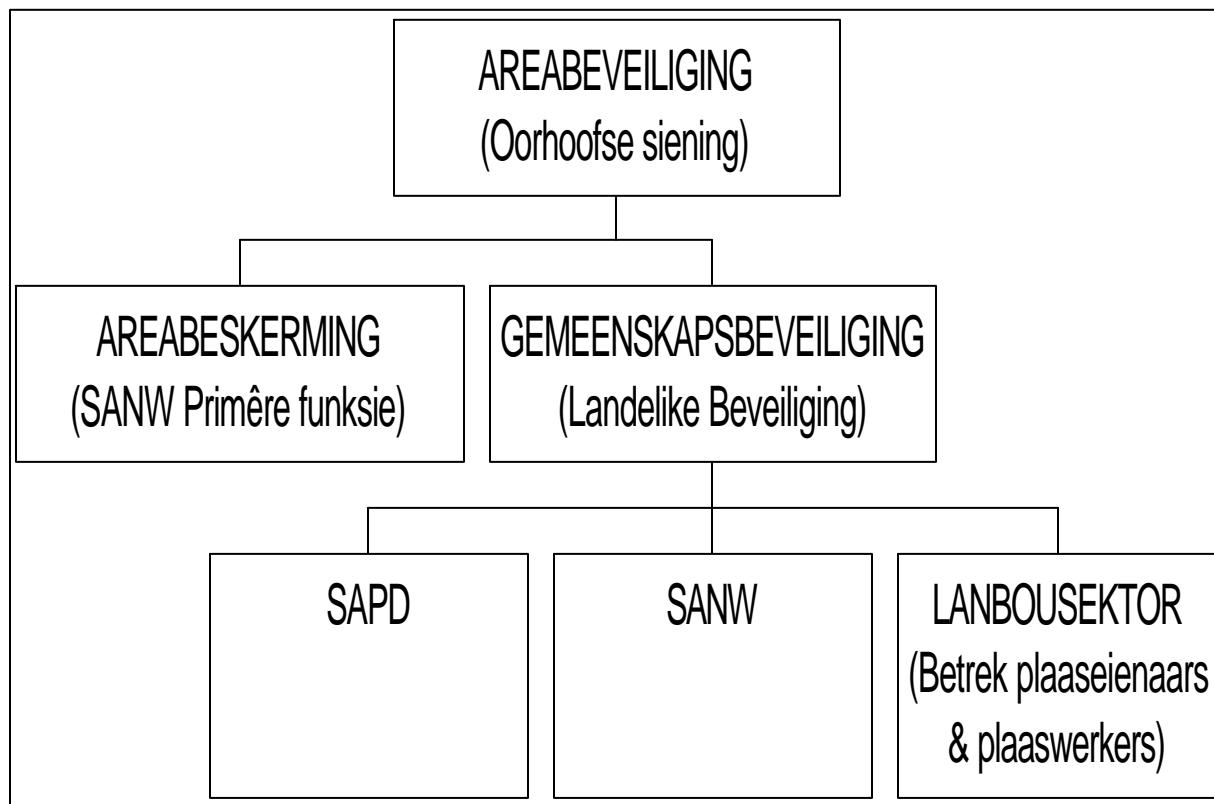
Aan die anderkant van die spektrum bestaan die persepsie dat daar `n "heksejag" op die boeregemeenskap is. Stoltz (2003:71) berig in hierdie verband dat die SAPD in Noordwes moontlik siviell vervolg gaan word na die inhegtenisneming verlede jaar van `n bekende sakeman en boer van Lichtenburg op `n beweerde klag van veediefstal. Hoewel die lasbrief vir sy inhegtenisneming op 27 Junie 2002 uitgereik is, is dit eers op 28 Junie uitgevoer. Die Landbou-unie van Suid-Afrika het gemeen die polisie het met voorbedagte rade optree om dit vir die verdagte moeilik te maak om voor die naweek borgtog te kry. Soortgelyke optredes het na bewering ook in ander provinsies voorgekom. Wat ookal die geval mag wees, hierdie optredes skep wanpersepsies en werk teenproduktief in wanneer gepoog word om goeie onderlinge verhoudinge en ondersteuning te vestig. Die vraag kan ook gevra word of die kritiek teen die optrede van die SAPD in hierdie geval geregtig is. Sonder om verskonings op te dis kan logistieke of ander redes werkelik oponthoude aan die kant van die SAPD veroorsaak het, sonder dat daar enigsins van verskuilde agendas sprake was.

Van Biljon (2003) is van mening dat nie alle boere in die Hectorspruit-polisiedistrik geneë is om die polisie op plase toe te laat nie. Die rede wat hiervoor aangevoer word, is dat baie boere verbode immigrante as plaasarbeiders aanstel om kostes te bespaar. Goeie samewerking word

egter van verskeie boere ontvang in soverre daar polisieforums waarop die polisie en plaasarbeiders van die onderskeie plase verteenwoordig is, gestig word. Die resultaat van hierdie fora is dat aansienlik minder aanranding-, diefstal- en drankverwante sake op die plase voorgekom het sedert die instelling van die polisie-/gemeenskap-skakelforumvergaderings.

6.4.1 Die landelike beskermingsplan

Die landelike beskermingsplan het in 1997 die lig gesien waarna die bevindinge en aanbevelings van die taakspan geïmplimenteer is (Schönteich 2000:19). Die doel van die landelike beveiligingsplan is om alle rolspelers wat betrokke is by landelike beveiliging te motiveer om op 'n gekoördineerde wyse saam te werk en om betrokke te raak by gesamentlike beplannings, aksies en monitering met die doel om misdaad in Suid-Afrika se landelike gebiede te bestry.

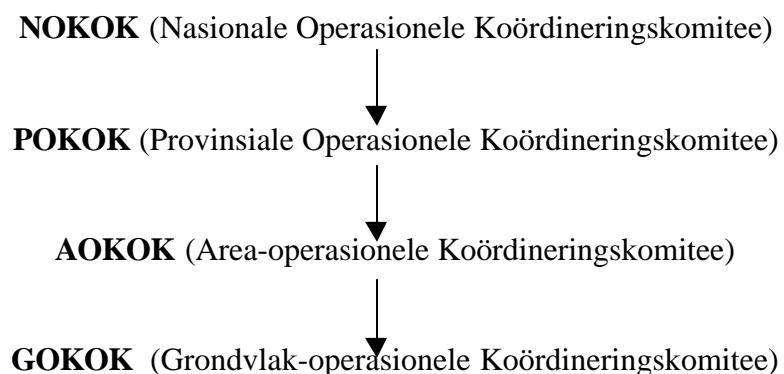

Die *Implementation: Official Document on Rural Safety*, wat op 21 Oktober 1997 opgestel is, sit die rolspelers met betrokke verantwoordelikhede binne die landelike beveiligingsplan opsommend uiteen soos grafies hierbo voorgestel.

Gebiedsbeskerming is die SANW se primêre verantwoordelikheid wat daarop gerig is om die gemeenskap gedurende vyandige aktiwiteite te beskerm. Die tydelike magte en kommando's word gewoonlik vir hierdie take ontplooi.

Gemeenskapsbeskerming (landelike beveiliging) fokus op gemeenskapsdeelname deur al die sekuriteitsvelde met die volgende take:

- Die implementering van veiligheid en sekuriteit deur die SAPD in samewerking met ander afdelings en die gemeenskap.
- Algemene instandhouding van gemeenskapsdienste.
- Spesifieke misdaadvoorkomingsprogramme. Hierdie struktuur word skematisies soos volg voorgestel:

Die prioriteit van die onderskeie komitees op die verskillende vlakke sluit die volgende in:

Nasionale vlak

- Die voorsiening van riglyne en ondersteuning op nasionale vlak waar nodig.
- Die monitering van landelike beveiliging se implementeringsplanne.

Provinsiale vlak

- Die optrek van riglyne vir die implementering van landelike beveiligingsplanne.
- Die koördinering en monitering van die implementeringsplanne vir landelike beveiliging.

Areavlak

- Die implementering van landelike beveiligingstrukture en -planne.

- Die kontrolering en koördinering van sodanige planne.

Grondvlak

- Kollektiewe beplanning van die ontwikkeling en implementering van landelike beveiligingsstrukture en -planne.
- Die koördinasie, uitvoering en kontrole van sodanige planne.

Die rolspelers in die landelike beveiligingsplan sluit onder andere die SAPS, SANW, die Departement van Georganiseerde Landbou en gekoöpteerde lede in.

Die landelike beveiligingsplan soos hierbo verduidelik, duï daarop dat interaksie en ondersteuning aan die boer spesifiek wel geskied, maar of die plan in praktyk effektief deurgevoer word, is nie altyd seker nie. Die toets lê daarin om die teorie van die plan en die gebeure in die praktyk bymekaar uit te bring.

6.4.2 Kommunikasie

Soos reeds genoem, is onderlinge kommunikasie tussen die boer en veral die SAPD van onskatbare waarde om misdaad hok te slaan. Kommunikasie hou verband met die paraatheid en algemene ingesteldheid van die boer en watter alternatiewe maatreëls hy in plek het ten einde huis en haard te beskerm. Van der Merwe (1997:23) maak melding van die roetine-verbinding wat op gereelde grondslag vir verskeie doeleindes benut word en noodverbindingssoos radioverbindingss en sellulêre telefone, wat `n baie belangrike rol speel.

Verskeie fora (plaaslike gemeenskap-polisiëringsvergaderings, boereverenigings, ensovoorts) bestaan waar probleme ter tafel gelê kan word vir aandag. Talle boere beskou egter sodanige vergaderings as onbelangrik. Die rol wat georganiseerde landbou in hierdie verband speel, kan nie oorbeklemtoon word nie. Dit is egter belangrik vir die grondeienaar om nie passief te sit en wag vir `n uitnodiging om deel te neem en betrokke te raak nie.

Kommunikasie in hierdie verband sluit nie net fora en vergaderings in nie, maar verwys ook na die vermoë van die boer om tydens `n noodsituasie kontak te maak met bure, die SAPD,

kommando's of wie ook al in staat is om hulp te verleen. In hierdie verband word gekyk na landlyne, sellulêre fone, Marnet tweerigting radio's, boodskappers, kodes ensovoorts.

6.4.3 Sektorpolisiëring

Daar is waarskynlik legio voorstelle wat ter tafel gelê kan word om onderlinge ondersteuning tussen die boerderygemeenskap en die SAPD te bewerkstellig, veral in tye van nood soos in die geval van `n plaasaanval. Buiten fora soos die polisie-gemeenskapforums (GPF's), is `n nuwe konsep sover terug as 1994 deur die Minister van Veiligheid en Sekuriteit, te wete sektorpolisiëring, op die tafel geplaas. Volgens Maroga (2003:13-14), het die konsep van sektorpolisiëring weer in 1998 te voorskyn gekom in die witskrif van Veiligheid en Sekuriteit waar die term soos volg gedefinieer word,

“(it is) the division of areas into smaller managerial sectors and the assignment of police officers to these areas on a full-time basis. These police officers regularly patrol their own sectors and are able to identify problems and seek appropriate solutions. Sector policing encourages constant contact with members of local communities.”

Volgens die witskrif is die doel van sektorpolisiëring om effektiewe polisiesigbaarheid optimaal te benut. Die rasional agter so `n stap is uiteraard om misdadigers die skrik op die lyf te jaag met die wete dat die polisie oral, ook op die plase en in landelike gebiede, teenwoordig is en sodoende die kans van arrestasie van misdadigers vergroot.

Die vyf kern-uitgangspunte van sektorpolisiëring word deur Maroga (2003:15) soos volg aangedui:

- Diensgeoriënteerdheid: Hier word verwys na `n professionele polisiediens wat reageer op gemeenskapsbehoeftes asook aanspreeklikheid daarvoor aanvaar om aan hierdie behoeftes te voldoen.
- “Partnership”: Die begrip verwys na die facilitering van `n samewerkings-ooreenkoms waarbinne gekonsulteer kan word ten einde oplossings vir probleme te vind.

- Probleemoplossing: Dit verwys na die gesamentlike identifikasie en analisering van die oorsake van misdaad en konflik en om met innoverende oplossings vorendag te kom om die probleme aan te spreek.
- Bemagtiging: Hier word verwys na die daarstelling van mede-verantwoordelikheid en die vermoë om misdaad effekief aan te spreek.
- Aanspreeklikheid: Dit is die skep van `n kultuur van aanspreeklikheid waarbinne die SAPD die behoeftes en bekommernisse van die gemeenskap kan aanspreek.

Die rationaal agter die term sektorpolisiëring is positief en dit behoort vrugte af te werp indien al die rolspelers inkoop by die gedagte en dit deur die SAPD gedryf word. Uit die data ingewin en weergegee in hierdie verslag, kom dit na vore dat veral die boerderygemeenskap nie die waarde van dienslewering vanf die SAPD ervaar soos weergegee onder die uitgangspunte van sektorpolisiëring nie. Die persoonlike ervaring van die navorser betreffende sektorpolisiëring in die Malelane-distrik is dat die term as't ware `n stille dood gesterf het. Gedurende die laat negentiger jare was die term sektorpolisiëring `n besprekingspunt op die polisie-gemeenskapforumvergaderings waarna die distrik onderverdeel is en elke distrik aan `n spesifieke polisiebeampte toegeken is, wat dan verantwoordelikheid moes aanvaar vir sy/haar toegekende deel. Die droom het egter nie gerealiseer nie en die dienslewering het teruggeval na dit wat dit vroeër was. Vogens Roos (2004) word die toedrag van sake toegeskryf aan logistieke probleme en mannekragtekorte wat die SAPD ondervind. Hiermee tesame is alle boere ook nie bereidwillig om hul samewerking te gee en in te skakel en betrokke te raak by fora soos die GPF nie.

Mistry (2003:11) sluit hierby deur die mening uit te spreek dat sektorpolisiëring oor die potensiaal beskik om insidente op plase te voorkom. Sodoende sal die sigbaarheid van die polisie in die landelike gebiede, wat gewoonlik geïsoleer en meer vatbaar vir misdaad is, verhoog. Voorts is Mistry (2003:11) ook van mening dat `n goeie kommunikasiestrategie nodig is ten einde groter suksesse te verseker. Kommunikasie kan onder meer geskied deurdat die polisie van plaaslike radiostasies gebruik maak om boodskappe en misdaadtendense aan mense in verafgeleë plekke te kommunikeer.

6.5 Tema vier: Misdaadvorkoming deur teikenverharding

Hierdie element gaan van die veronderstelling uit dat die individu pro-aktiewe maatreëls in plek stel ten einde paraat te wees en daardeer huis en haard optimaal te beskerm. Verskeie boere op plase en kleinhoewes neem die houding in dat dit die regering van die dag se verantwoordelikheid is om sekuriteit en beskerming op `n deurlopende basis te verleen (Schönteich 2000:90). In aansluiting hierby meld Van der Merwe (1997:10) dat die sukses van pogings om die gemeenskap by beveiliging betrokke te kry, beperk is as gevolg van die gemeenskap se onwilligheid om betrokke te raak en hulself op eie koste teen misdaad te beskerm. Dit is binne die vermoë van elke boer om deur middel van fisiese hindernisse, as eerste stap, huis en haard te beskerm, en dus sodoende stappe te neem wat die boodskap uitstuur aan potensiële misdadigers dat die plaas voldoende beveilig is. Elke boer moet besef dat daar `n verantwoordelikheid op almal rus om basiese stappe te doen om die risiko van misdaad op plase of `n plaasaanval te verminder.

Hoe meer effektiief fisiese misdaadvorkomingsmaatreëls op die plaas aangebring word, destreker is die kwesbaarheid van daardie plaas ten opsigte van `n misdryf of plaasaanval. Roosendaal (2002:19) sluit hierby aan en berig dat dit tydens `n onderhoud met die SAPD na vore gekom het dat dit `n algemene probleem blyk te wees dat veiligheidsmaatreëls nie voldoende deur die plaasmgemeenskap toegepas word nie. Hierteenoor is Van Den Berg (2003) van mening dat boere in die Malelane-polisiedistrik baie doen om woonhuise en die persoon te beveilig. Hoewel boere dus redelik sekerheidsbewus is wat wonings aanbetrif, word dieselfde gesindheid nie geopenbaar wat ander bates betref nie, en word daar dikwels by skure, pakkamers en plaaswinkels ingebreek of toerusting op plase gesteel.

Ongemagtigde toegang tot sekere gebiede deur boosdoeners wat die bedoeling het om `n misdryf te pleeg en die voorkoming van sodanige ongemagtigde toegang, blyk tans `n algemene probleem te wees, veral waar waardevolle bates betrokke is, aldus Barefoot en Maxwell (1987:182). Die beste wyse om misdaad te voorkom is volgens Post en Kingsbury (1991:105) om `n reeks hindernisse daar te stel met die bedoeling om toegang tot die bate te vertraag. Vir doeleinades van hierdie navorsing sluit bates ook die plaaseienaar, sy gesin en plaasarbeiders in wat beskerm moet word teen ongemagtigde aanvalle. Die uitgangspunt met die aanbring van fisiese hindernisse is om tyd te koop deur die betreder te vertraag of lank

genoeg besig te hou, sodat hy/sy makliker opgespoor, geïdentifiseer en gearresteer kan word. In die proses word die bate, welke vorm dit ookal aanneem, optimaal beskerm deur eerstens te verhinder dat die misdadiger maklik toegang tot die bate kry en tweedens, dat die misdadiger makliker geïdentifiseer en gearresteer kan word as gevolg van die vertragingseffek van die fisiese hindernisse. Die aanbring van hierdie fisiese hindernisse word derhalwe gesien as 'n eerste stap tot batebeveiliging. Voordat enige stappe egter beplan kan word, is dit raadsaam om te begin met 'n kwesbaarheidsbepaling van die perseel of plaas. Fennelly (1992:41) sê in dié verband dat 'n sekuriteitsopname 'n kritiese stap is ten einde vas te stel wat die beskermingsbehoeftes van 'n bepaalde gebied is. Indien die boer nie self in staat is om sodanige opname te doen nie, sou dit raadsaam wees om die hulp van kundiges in te roep.

Die fokus van die meganiese en fisiese – milieu-misdaadvorkomingsmodel is gerig op die sogenaamde "harde argitektuur" wat heinings, diefwering, slotte, alarmstelsels, ensovoorts insluit en word verder meer volledig bespreek.

6.5.1 Historiese ontwikkeling

Hierdie beginsel van misdaadvorkoming is volgens O'Block et al (1991:3) nie nuut nie, maar wat wel oor tyd verander het, is die graad van erns waarmee misdaadvorkoming vandag benader word met die fokus op die misdadiger self, in teenstelling met die misdaadsituasie. Van Heerden (1988:164) maak melding daarvan dat die mens homself reeds van die vroegste tye af beskerm deur maatreëls te tref om dit vir vyande so moeilik moontlik te maak om hulle te bereik. Die omgewing is gemanupileer om misdaad te voorkom deur gebruik te maak van doringtakomheinings of deur ingange te versper, deur grote wat teen hoë kranse gebou is met beperkte toegang, gragte om kastele, mure om stede, ensovoorts. Die evolusie van fisiese misdaadvorkomingshindernisse deur die eeue heen het so verbeter dat tegnologiese hulpmiddels hedendaags onontbeerlik is. Sodanige hulpmiddels sluit elektroniese hekke en geslotebaan-televisiiekameras in.

Brantingham en Brantingham (1981:17) wys daarop dat, onder die invloed van die positivistiese skool, die klem verskuif het na die sosiale toestande in die oortreder se woonbuurt in plaas van die fisiese omgewing waar die misdaad gepleeg word. Met verloop

van tyd het die fokus ook verskuif na die verhardingsaspek en die aanwending van argitektoniese ontwerp om misdaad te bekamp.

Volgens Poyner (1983:5) was omgewingsontwerp histories gefokus op beskerming teen sosiale en politieke onrus. Hy verwys na kastele wat gebou is om beskerming aan inwoners te bied en mure wat om stede gebou is met dieselfde doel. Met verloop van tyd het nuwe vorme van beskerming ontwikkel soos wat die gemeenskap en misdaad verander het. In hierdie moderne tye het die fokus in misdaadvoorkoming op die misdadiger eerder as die misdaadsituasie geval. Newman (1972:6) verduidelik dat die aard en funksie van hierdie mekanismes met verloop van tyd deur verandering en aanpassings stadig ontwikkel het. Die dure les wat vandag geleer word deur nie die misdaadvoorkomingsmaatreëls by die argitektoniese ontwerp in ag te neem nie, is volgens Newman (1972:7) dat "poorly designed buildings and projects have crime rates as much as three times higher than those of adjacent projects housing socially identical residents in similar densities...".

6.5.2 Uiteensetting van die model

Aspekte wat meer duidelik uiteengesit word, sluit meganiese en fisiese hulpmiddels, omgewingsontwerp en die verdedigbare ruimtemodel in. Omgewingsontwerp en die verdedigbare ruimte word vir doeleindes van hierdie navorsing slegs kortlik na verwys. Dit sou onrealisties en nie kosteffektief vir boere wees om deur middel van argitektoniese ontwerp veranderinge aan woonhuise aan te bring, met die hoop dat die maatreëls 'n veiliger omgewing sou skep nie. Sekere beginsels word egter uitgelig. Vir groter duidelikheid word vervolgens kortlik na relevante omskrywings verwys.

- Misdaadvoorkomingsmodelle**

Volgens Naude (1988:15) verwys misdaadvoorkomingsmodelle of -strategieë na bepaalde of doelbewuste metodes van beplanning en optrede om misdaad te voorkom of te beheer.

- **Omgewings- en argitektoniese beplanning**

Naude (1988:199) omskryf die voorkoming van misdaad deur middel van omgewings- en argitektoniese beplanning as die daarstelling van duidelik afgebakende gebiede of strukture deur middel van die ontwerp en oprig van fisiese en of simboliese hindernisse wat sodanig is dat die mens ook daarby betrek kan word.

6.5.3 Meganiese en fisiese hulpmiddels

Meganiese en fisiese voorkoming konsentreer op struikelblokke wat in die pad van die oortreder geplaas word om sodoende misdaadteikens minder toeganklik te maak vir misdadigers (Naude 1988:21-25). Hierdie model is daarop ingestel om die geleentheid vir misdaadpleging te beperk of te voorkom deur die plasing van fisiese hindernisse of versperrings. Naude (1988:21) wys daarop dat die klem op die fisiese situasie val en nie op die oortreder nie. Van Rooyen (2002:32) meld dat bejaardes in baie gevalle die slagoffers van misdaad en plaasaanvalle is en is van mening dat die feit dat ouer mense in `n ander era groot geword het, `n bydraende faktor is. Daardie tye verskil baie van die hedendaagse misdaadkultuur; derhalwe is talle ouer mense dikwels nie so sekerheidsbewus is nie en word maklik misdaadslagoffers.

Volgens Du Preez (1990:23) sluit fisiese versperrings alle moontlike versperrings in wat tussen `n oortreder en `n uitkenbare teiken geplaas kan word om hom te verhinder om vinnig, maklik of ooit daarby uit te kom. `n Voorbeeld van hierdie fisiese, mensgemaakte versperrings wat alledaags aangewend word, sluit deure, hekke, slotte, mure, betonblokke, staalplate, diefwering, kettings en heinings in.

Post en Kingsbury (1991:105) is van mening dat die doel van fisiese hindernisse is om te verseker dat toegang na fasiliteite vir ongewenste persone bemoeilik word. Om die estetiese voorkoms van die omgewing en gebou te komplimenteer, is dit raadsaam om die moontlikheid van natuurlike hindernisse vir misdaadvorkeoming reeds tydens argitektoniese ontwerp in ag te neem. Voorbeelde van natuurlike hindernisse, anders as mensgemaakte hindernisse, sluit riviere, klowe, hange, of enige ander moeilik deurdringbare terrein in.

Versperrings vertraag toegang en vergemaklik die opsporing en arrestasie van oortreders. Fisiese hindernisse lewer `n optimale bydrae indien die plasing daarvan goed deurdag is. Biologiese hindernisse soos waghonde, volstruise, ganse, ensovoorts word vir doeleindes van hierdie studie ook gesien as `n fisiese versperring of tydvertragingsmeganisme.

Jacobs (1990:229) som die belangrikste voordele van fisiese en meganiese verharding soos volg op:

- Dit is pro-aktiewe maatreëls wat voor misdaadpleging in werking gestel kan word.
- Dit is gerig op direkte beheer van gedrag.
- Dit is ingestel op die fisiese omgewings waar misdaad gepleeg kan word.
- Dit kos minder as individu-gerigte modelle wat reaktief van aard en ook baie duurder is.

Teikenverharding as fisiese misdaadvorkomingsmaatreël word vervolgens omskryf.

6.5.4 Teikenverharding

Conklin (1995:541) gaan van die standpunt uit dat een manier om die geleentheid tot misdaadpleging te voorkom, is om dit moeiliker vir die oortreder te maak om by die teiken uit te kom. Hierdie beginsel staan algemeen bekend as teikenverharding en sluit aspekte soos die aanbring van traliewerk, buitebeligting, wagte sonder en met honde, asook die installering van alarmstelsels in. O'Block et al (1991:303) sluit hierby aan en meld dat deur teikenverharding, eiendom en die mens beter beskerm word as bloot deur die aanbring van fisiese sekuriteitsmaatreëls.

Teikenverharding is `n gewilde metodiek om kriminele te verhinder om by geselekteerde teikens uit te kom. Die mees effektiewe en goedkoopste sekuriteitsmaatreël, naamlik die aanwending van honde, word volgens die mening van die navorsers baie oor die hoof gesien, veral ten opsigte van die voorkoming van betreding en ekonomies-verwante misdade soos inbraak en diefstal. Van Rooyen (2002:33) is van mening dat `n klein, lewendige hondjie wat in die huis slaap, die bewoners tydig sal wakker maak en waarsku teen gevvaar. Ter aansluiting hierby berig Du Preez (2003:2), dat twee waghonde waarskynlik `n vrou van plaasaanvallers gered het toe sy in haar huis op die plaas Rietkuil oorval is deur twee mans wat onderskeidelik

met `n graaf en panga gewapen was. Die vrou het daarin geslaag om by die agterdeur uit te hardloop waar haar twee groot waghonde die verdagtes bestorm en hulle op die vlug laat slaan het.

Greyling (2002) is nie so oortuig dat honde altyd effektief is nie. Sy gevoel spruit uit `n voorval op 14 November 2002 waartydens sy honde vergiftig en `n voertuig gesteel is van waar dit geparkeer was, nadat die misdadigers kettings en slotte van hekke onder die afdak oopgebreek het. Die waghonde is na die voorval vermis en daar word vermoed dat die misdadigers die hondekarkasse verwyn het. Aangesien die honde aggressief van aard was, moes daar vooraf reëlings getref word indien vreemde mense by die huis ontvang is. Die voorval het plaasgevind met `n huis vol mense en sonder dat iemand die honde hoor blaf het. Kommer is ook uitgespreek oor wat kon gebeur het indien daar wel op die honde se geblaf gereageer is en of dit nie dan as net nog `n plaasaanval geklassifiseer sou word nie.

Kruger (2002:117-122) stel dit baie duidelik dat om misdaad meer effektief te voorkom daar aandag gegee behoort te word aan die volgende aksies, wat geïntegreerd toegepas behoort te word vir die beste resultate, naamlik die aanbring van fisiese hindernisse asook biologiese afskrikmiddels soos honde, ganse en volstruise, die ondersteuning van bestaande stelsels met moderne tegnologiese hulpmiddels soos kameras en alarms, en laastens deur “mensintervensie” soos waar daar byvoorbeeld gereageer word op `n geaktiveerde alarm. Indien een van hierdie maatreëls ontbreek, is die kwesbaarheid van die perseel net soveel groter. In die bestaande gevallenstudie te Hectorspruit Sitruslandgoed was fisiese hindernisse nie voldoende nie en elektroniese hulpmiddels met die ondersteuning van die mensaksie het ontbreek. Sedertdien is die onvoldoende maatreëls aangespreek en het geen verdere voorvalle plaasgevind nie.

Teikenverharding is nie net van toepassing op vaste strukture nie, maar word deesdae algemeen in voertuie gevind. Barkan (1997:339) verwys hier na alarmstelsels en elektroniese opsporingstoestelle wat alledaags in meeste voertuie te vind is. Die Tracker-voertuigopsoringstelsel in Suid-Afrika dien as goeie voorbeeld. Toegeboude motorhuise dien andersins ook as doelgerigte argitektoniese ontwerp wat beoog om die kwesbaarheid van die bate (motorvoertuig) te verlaag.

Strobl (1978:44) beskryf die waarde van grensomheinings as primêre beskermingsmaatreël en is van mening dat hierdie versperring waarskynlik dien as die belangrikste eerstelyn-misdaadvoorkomingsmaatreël. Om die belangrikheid van grensomheinings te ignoreer is waarskynlik gelykstaande daaraan om anargie en wanorde in te nooi. Roosendaal (2002:19) haal die voorbeeld aan waar boere hul plase aan die voorkant omhein, terwyl die plaas aan die agterkant geensins omhein is nie.

- **Vroeë waarskuwing**

Van der Merwe (1997:23) verduidelik dat die begrip “vroeë waarskuwing” verwys na daardie maatreëls wat getref word om vooraf kennis op te doen en bewus te raak van `n moontlike of waarskynlike gewelddadige misdaad of aanval op die eiendom. Die blote feit dat mense in hul wonings en eiendom aangeval en vermoor word, dui daarop dat tydige waarskuwings nie in plek is nie. Algemene vroeë waarskuwing dien as grondslag vir toereikende bedreigingsbewustheid van die individu. `n Alarmstelsel wat geaktiveer word, `n hond wat begin blaf, vreemde geluide veral snags, of die waarneming van spesifieke aanduidings van beplande misdaad, is almal middele om akute vroeë waarskuwing te verskaf. Persoonlike paraatheid, bedreigingsbewustheid, sekerheid en vroeë waarskuwing funksioneer in die praktyk as `n eenheid, terwyl die ontbreking of verswakking van een van hierdie maatreëls, terselfdertyd die res verswak.

- **Alarms**

Barwise (2003) meld dat ongeveer 50% van die boere in die Malelane-omgewing deel van sy kliëntetal is wat die waarde insien van kontemporêre tegnologie ten opsigte van huis-en-haardbeskerming. Die diens wat Noodroep (`n plaaslike sekuriteit-/alarmreaksiemaatskappy), aan die boere van die omgewing lewer, sluit onder ander `n alarmstelsel in wat gekoppel is aan `n gewapende reaksie-eenheid. Die fokus van beveiliging is by die plaashuise self met `n verdere ongeveer 10% van die boere wat hul pakkamers ook deur middel van alarmstelsels beveilig. `n Groot persentasie van hierdie boere maak voorts ook gebruik van geregistreerde wagte as bykomende beveiliging. Sommige boere taak dan ook volgens Barwise (2003) geselekteerde plaasarbeiders om `n wagdiens by die plaashuis en pakkamers te lewer.

In daardie gevalle waar boere van die Malelane-omgewing nie van `n alarmstelsel gebruik maak nie, word aangevoer dat die plaasgrense en toegang voldoende maatreëls bevat om die plaas te beveilig (Barwise 2003). Hier word verwys na formele toegangsbeheer waar plase na behore omhein is. In sodanige gevalle voel die boere meer beskermd en word aangevoer dat alarmstelsels by woonhuise oorbodig is. Barwise (2003) meld dat nog geen misdryf voorgekom het op plase waar hy `n diens lewer nie en dit word bykomend toegeskryf aan die waarde van `n alarmstelsel met die nodige visuele waarskuwingstekens. Die waarde van sodanige waarskuwingstekens lê daarin dat die waarskuwingsboodskap wat deur die tekens uitgestuur word, potensiële misdadigers afskrik, `n aspek waarna later in hierdie hoofstuk in groter detail verwys word onder die bespreking van Oscar Newman se verdedigbare ruimtemodel.

Misdaadvorkoming deur omgewingsontwerp word vervolgens kortliks bespreek.

6.5.5 Misdaadvorkoming deur omgewingsontwerp

O`Shea (2000:156-157) verduidelik dat die waarde van misdaadvorkoming deur omgewingsontwerp daarin lê dat inbrekers rasionele wesens is wat die “voordeel” (byvoorbeeld kontant) van die diefstal vooraf opweeg met die “nadeel” (straf). Indien `n perseel in so mate deur fisiese hindernisse beveilig is, dat die risiko van `n onsuksesvolle inbraak verhoog, noodsaak dit die misdadiger om na meer toeganklike persele te soek. Misdadigers teiken swakker, meer blootgestelde teikens, soos byvoorbeeld huise wat nie oor enige vorm van diewering beskik nie (O`Shea 2000:157). Hierdie siening veronderstel dat misdaadvorkoming deur omgewingsontwerp (“crime prevention through environmental design” oftewel CPTED), meer suksesvol toegepas word om inbraake te voorkom. Inbraake by woonhuise en skure op plase is gereelde teikens vir misdadigers op plase.

Misdaadvorkoming deur omgewingsontwerp lê klem op die modifikasie van die fisiese omgewing, geboue, ensovoorts. Die aksies word gekomplementeer deur gemeenskapsgebaseerde polisiëring soos blokwagte, patrolling van die gebied deur opgeleide sekuriteitswagte, die ontwikkeling van gemeenskapsgebaseerde programme, ensovoorts. Hierteenoor verwys O'Block et al (1991:136-165) byvoorbeeld na vandalismevoorkomingsprogramme, dwelmmisbruik, skool- en kampusmisdaadvorkoming,

beskerming van ouer persone, misdaadinligtingsessies, ensovoorts. Conklin (1995:540) wys daarop dat misdaadvoorkoming deur omgewingsontwerp die volgende aspekte moet insluit:

- Teikenverharding deur die aanbring van slotte, versterkte glas, sluit van stuurkolomme van motors, ensovoorts.
- Effektiewe toepassing van toegangsbeheermaatreëls deur die sluit van deure en hekke en die uitreiking van sekuriteitskaarte aan gemagtigde personeel.
- Defleksie van oortreders deur byvoorbeeld die ligging van kroeë en toegangsroetes te verander.
- Kontrolering van fasilitateerders deur middel van foto-uitkenning.
- Toegang- en uitgangskandering van voorraad (itemverifiëring).
- Formele observasie deur sekuriteitswagte.
- Die toelaat van natuurlike observasie deur die gesikte plasing van vensters en deure tydens die argitektoniese ontwerpfasie.
- Teikenverwydering deur byvoorbeeld motorradio's te verwijder wanneer die voertuig verlaat word.
- Duidelike merk van eiendom vir identifisering- en opsporingsdoeleindes.
- Verwydering van onooglike grafitti van mure en geboue.
- Die neerlegging van reëls, byvoorbeeld die implementering van dwelmvrye sones.

Die basiese konsep van misdaadvoorkoming deur omgewingsontwerp is dat die fisiese omgewing verander kan word om 'n impak te hê op kriminele gedrag, in so 'n mate dat vrees vir misdaad by die inwoners in die algemeen afneem. Hierdie aspek sal verseker dat die resultaat van omgewingsontwerp 'n bydrae lewer tot verbeterde produktiwiteit en die voorkoming van kriminele gedrag.

Die argitektoniese ontwerp van geboue, volgens Post en Kingsbury (1991:107), verteenwoordig 'n integrale deel van die totale sekuriteitsproses en behels nie net 'n oefening om die beste beskikbare tegnologiese hulpmiddels te kies nie, maar ook watter tipe en kwaliteit alarm, slot, ens, die beste sal voldoen aan 'n bepaalde behoeft. Die fout word algemeen begaan om enige formaat fisiese hindernisse aan te bring sonder dat daar gelet word op die werklike waarde, indien enige, wat sodanige versperring sal inhoud.

Volgens die *Crime prevention through environmental design* (CPTED)-strategie van die polisiedepartement, is daar oorvleulende beginsels in die CPTED-konsep, wat behels dat voldoende ruimte gelaat moet word waartydens mense in hul normale daaglikse aktiwiteite kan waarneem wat om hulle aangaan. Natuurlike toegangsbeheer sal misdaad voorkom, aangesien misdadigers normaalweg `n roete sal gebruik wat die minste opvallend is. Die fokus val op natuurlike, territoriale versterking met die uitgangspunt dat privaat ruimtes die indruk van beheer moet skep. Hiervolgens moet dit makliker gemaak word om vreemdes en oortreders te identifiseer sodra `n perseel betree word. Die argitektoniese uitleg is derhalwe van groot belang.

Volgens Landman (King 2001:12), wat aansluit by Conklin, berus misdaadvorkoming deur omgewingsontwerp op drie uitgangspunte, naamlik:

- Effektiewe strategiese beplanning van stedelike ontwikkeling deur regerings en ander rolspelers.
- Die ontwerp van verskillende stedelike gebiede deur te fokus op paaie en publieke oop areas, alleenstaande geboue en die posisie van vensters, toeganglikheid, ensovoorts. Hierdie aspekte oefen `n invloed op veiligheid en kontrole uit.

Die bestuur van die totale sisteem wat infrastruktuur, instandhouding, die afdwing van regulasies, asook ander metodes van ontmoediging in `n bepaalde gebied, insluit.

Shaw en Louw (1998:43) beklemtoon hierdie aspek en meld dat plaaslike owerhede beperkte kennis het rakende die konsep van misdaadvorkoming deur omgewingsontwerp. In teenstelling met plaaslike owerhede, fokus projekte in die privaatsektor meer op veiliger omgewings deur argitektoniese ontwerp. Die "V & A" Waterfront-ontwikkeling in Kaapstad kan hier as voorbeeld dien. Die veiligheid by die Waterfront sluit verskeie maatreëls in, onder andere isolasie vanaf die sakekern wat voetgangerbeweging minimaliseer. Toegang tot die "V & A" Waterfront geskied hoofsaaklik deur voertuigverkeer, in teenstelling met die Durbanse strandfront wat baie toeganklik is vir beide motorvoertuie en voetgangers. Eenhonderd-en-vyftig (150) sekuriteitswagte (ter ondersteuning van omgewingsontwerp), 24-uur per dag, gerugsteun deur verstekte geslotebaan-televisiekameras dra ook by tot misdaadvorkoming by die "V & A" Waterfront. Die opmerking word dikwels gemaak dat die visuele

sigbaarmaking van die geslotebaan-televisiekameras selfs meer effektiel sal meewerk tot misdaadafskrikking. Die kameras is tans versteek en dit neutraliseer die optimale effektiwiteit daarvan as afskrikmiddel.

Post en Kingsbury (1991:121) wys daarop dat 'n studie wat gedoen is rondom CPTED, die volgende bevind het:

- Sigbaarheid in kommersiële winkelvooraansigte staan in direkte verhouding tot misdaadinsidente.
- Fisiese ontwerp kan inwoners van behuisingsontwerpe aanmoedig om buite-aktiwiteite te moniteer.
- Straatbeligting het 'n invloed op misdaad.
- Gebouvoorkoms en -instandhouding het 'n invloed op misdaadinsidente.

Die begrip verdedigbare ruimtemodel, wat as 'n surrogaatterm van misdaadvorkoming (Newman: 1972:3) deur omgewingsontwerp gesien kan word, word vervolgens in groter detail bespreek.

6.5.6 Verdedigbare ruimtemodel

Newman (1972:3) verduidelik verdedigbare ruimte as 'n konsep waarvolgens misdaad geïnhibeer word deur 'n ontwerp wat die illusie skep dat die gemeenskap hulself verdedig. Hierdie konsep kan so ontwikkel word dat inwoners hul selfvertroue terugkry en verplig voel om die beweging van vreemde persone in die residensiële gebiede te bevraagteken. Deur die toepassing van die verdedigbare ruimtemodel kan inwoners hul eie lewe sowel as die van familie en vriende verryk. Fennelly (1992:30) meld dat die konsep van omgewingsbewaring 'n goed gedefinieerde wetenskap is, wat deur verskeie dissiplines as basis gebruik word om misdaad te bekamp.

Shaw en Louw (1988:35) verduidelik dat, binne die Suid-Afrikaanse konteks, misdaad die grootste afmetings aanneem by informele nedersettings en daardie stadsgebiede waar daar geen of swak dorpsbeplanning plaasvind. Goeie dorpsbeplanning op sigself kan bydra tot misdaadvorkoming in die sin dat dit verband hou met strate, geboue, brûe, treinspore,

lanings, bome, parke, ensovoorts, wat alles op fisiese hindernisse dui. Derhalwe is die voorkoming van misdaad `n sleutelaspek vir die huidige regering. Weens verstedeliking, wat `n wêreldwyre probleem is, is daar `n toename in informele nedersettings, veral naby metropool- en ander dorpsgebiede. Dit kan bydra tot die groterwordende misdaadprobleem in Suid-Afrika. Hierdie aspek is van groot belang vir die Suid-Afrikaanse regering en word aangespreek deur die Nasionale Misdaadvorkomingstrategie (NMVS). Die NMVS noodsak volgens Shaw en Louw (1988:3), dat omgewingsontwerp aandag geniet ten opsigte van misdaadvorkoming, al beskik Suid-Afrika oor weinig kennis wat omgewingsontwerp behels. Die outeurs meld voorts dat misdaadvorkoming deur omgewingsontwerp deeglike navorsing van gevallestudies waartydens misdaadtendense in spesifieke gebiede ontleed word, benodig.

Volgens O'Block et al (1991:326), bestaan daar hedendaags `n groot behoefte by die algemene publiek om woon-, werk- en besigheidsbelange te beskerm. Hierdie behoefte het `n paar dekades gelede nie bestaan nie.

Die bespreking wat hierop volg, gee `n meer gedetailleerde uiteensetting van die maatreëls wat vandag `n algemene neiging is en elemente van die meganiese en fisiese milieumisdaadvorkomingsmodel weerspieël. Dit toon duidelik dat `n veilige omgewing deel is van `n moderne leefwyse.

O'Block et al (1991:348) omskryf verdedigbare ruimte as `n residensiële gebied wat deur die bewoners gebruik kan word om hul lewenswyses te verryk, terwyl dit sekuriteit bied vir hul families, bure en vriende. Onderstaande bespreking fokus op Newman se model soos van toepassing in `n residensiële gebied.

Soos reeds gemeld, is Newman van mening dat die indruk wat deur inwoners geskep word ten opsigte van selfbeveiliging, misdaad deur die integrasie van die volgende elemente inhibeer:

- Territorialiteit
- Waarneming
- Beeld en milieu
- Veilige area.

Conklin (1995:379) wys daarop dat navorsing aandui dat die verdedigbare ruimtemodel gebruik kan word om sekere misdade soos vandalisme en inbraak in geboue te voorkom. Die spesifieke ontwerp van behuising kan geleenthede vir waarneming skep of verbeter wat tot gevolg het dat inwoners se gevoel van territorialiteit en eiendomsreg na vore gebring word. Misdaad kan nou op informele wyse verminder word. Die potensiële misdadiger beskou so 'n ruimte as onder die beheer van inwoners, wat tot gevolg het dat vreemdes makliker raakgesien en gekonfronter kan word (Newman 1972:3).

Die toepassing van die verdedigbare ruimtemodel by nuwe geboue, of die modifikasie van bestaande geboue, mag volgens Newman (1972:13) selfbetalend wees in terme van verhoogde effektiwiteit en misdaadbekamping. Die koste vir die implementering van sekuriteitsmaatreëls by geboue en besighede staan in kompetisie met gebou-instandhoudingsprogramme, terwyl 'n veilige woonomgewing in die toekoms ook 'n waardevolle rol kan speel ten opsigte van sosiale rehabilitasie.

Newman (in O'Block et al 1991:349) se vier kategorieë, naamlik territorialiteit, toevallige waarneming, veilige areas en beeld en omgewing word vervolgens uiteengesit:

- **Territorialiteit** verwys na die instandhouding van waarneembare ruimtes. Die inwoners van 'n bepaalde area ondervind 'n samehorighedsgevoel wat tot gevolg het dat territoriale grense verdedig word. Die uitgangspunt is dat alle inwoners 'n ooprechte belangstelling en 'n bepaalde hoeveelheid verantwoordelikheid moet hê om hul eie gebied te beskerm. Tweedens moet die inwoners gewillig wees om tot aksie oor te gaan indien hul gebied bedreig word.
- **Toevallige waarneming** gaan van die standpunt uit dat inwoners van 'n bepaalde area gemaklik en deurlopend publieke- sowel as privaat gebiede kan waarneem. Die fisiese uitleg van 'n gebou moet optimale, natuurlike waarneming aanmoedig en nie die sig versper nie. Sodoende sal vreemdes makliker geïdentifiseer kan word.
- **Veilige areas** sinspeel daarop dat sekere gebiede onder deurlopende en toevallige polisiewaarneming is. Geografiese ligging is 'n belangrike aspek wat tydens omgewingsontwerp in gedagte gehou moet word.

- **Beeld en omgewing** duï op die ontwerpsvermoë om persepsies van geïsoleerdheid en slagoffervatbaarheid van inwoners ten opsigte van misdaad teen te werk.

Vir doeleindes van hierdie navorsing word die verdedigbare ruimtemodel nie verder toegelig nie, aangesien die model hoofsaaklik ontwikkel is om veiliger stedelike omgewings te skep soos kortliks hiebo na verwys is.

Roos (1981:514) meld dat sekuriteit 'n bestuursverantwoordelikheid is, of in hierdie geval die verantwoordelikheid van die plaasboer of -eienaar, wat meer aandag behoort te geniet. Sekuriteitsmaatreëls is duur, maar die ignorering daarvan is nog duurder en word in die toename in plaasmoorde weerspieël. Totale sekuriteit is 'n utopia en daar moet in ag geneem word dat 'n punt bereik kan word waar bykomende sekuriteitsuitgawes nie meer kosteffektief is nie.

Misdaad kan veral voorkom en beheer word deur doeltreffende stads- en omgewingsbeplanning, die effektiewe beplanning van sake- en gebouekomplekse, wooneenhede, asook die eksterne beveiliging van sake-ondernehemings. Sogenaamde harde argitektuur soos heinings, diefwering en dies meer is belangrik, asook die opvoeding en voorligting van personeel wat betref fisiese en persoonlike beveiliging (Naude 1988:23). Die algemene uitgangspunt bly dat fisiese sekuriteitsmaatreëls daarop moet fokus om misdaadaanslae die hoof te bied of misdaadpleging te bemoeilik. Misdadigers moet sodanige gebiede beskou as areas waarin hulle makliker vasgevat sal kan word omdat die plaaspersoneel of inwoners eienaarskap aanvaar en die gebied effektief beheer.

Die essensie van bogenoemde bespreking word saamgevat in die *GOOM*-misdaadvoorkomingsmodel wat uit hierdie studie ontwikkel is.

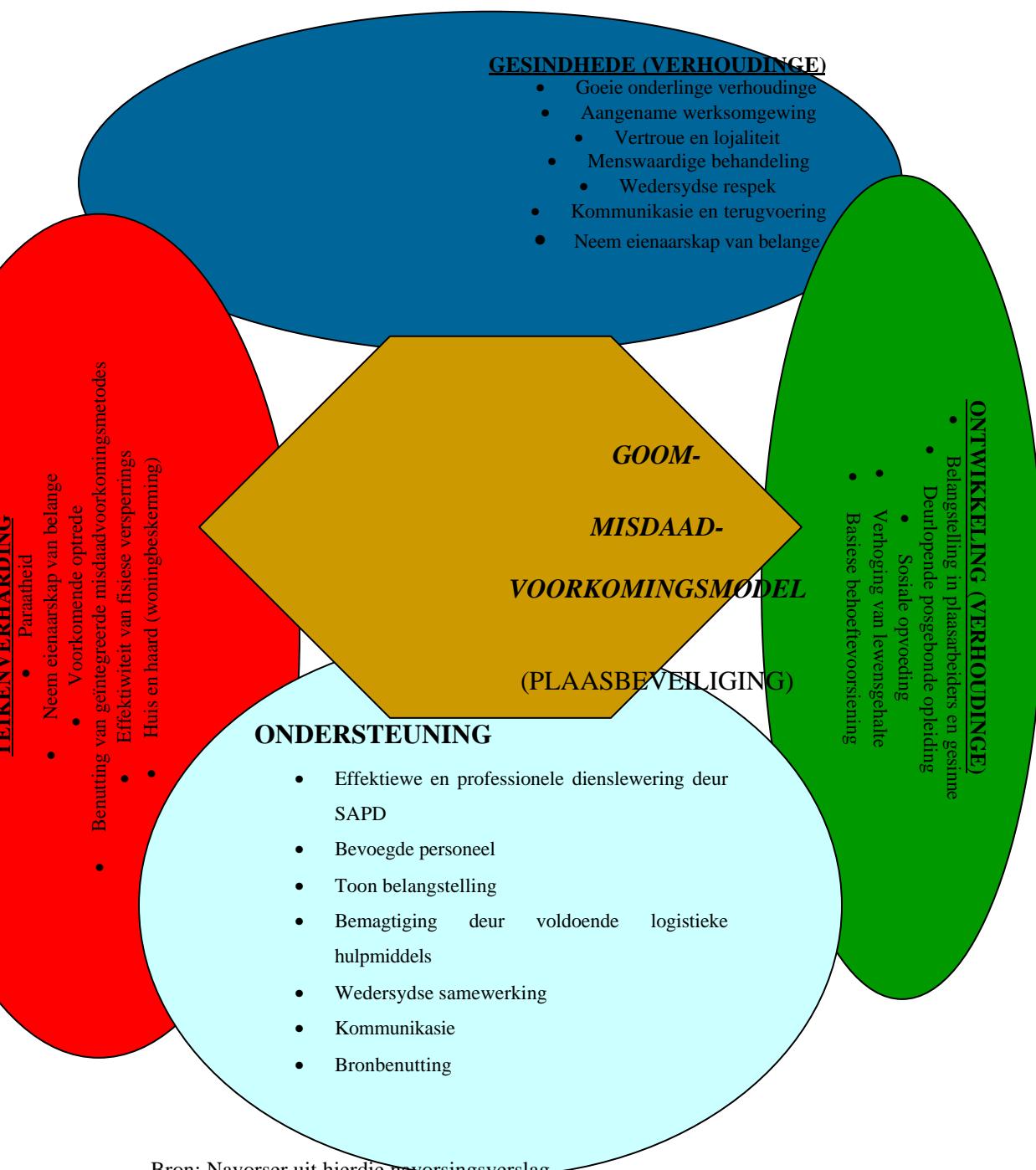
6.6 Die *GOOM*-misdaadvorkomingsmodel

Die kernaspekte van die bespreking in hierdie hoofstuk lei tot `n nuwe model wat saamgevat word as die sogenaamde *GOOM*-misdaadvorkomingsmodel. Hierdie model plaas die onus in die boer se hande om meer te doen ten einde na sy belang om te sien. Dit is basiese uitgangspunte wat enige boer ingedagte behoort te hou wanneer veiligheid op die plaas ter sprake is. Hoewel daar min maatreëls is wat `n plaasaanval kan afweer, is daar wel `n paar dinge wat die boer kan doen om so `n aanval te bemoeilik. Die *GOOM*-misdaadvorkomingsmodel is ontwikkel uit leemtes wat tydens die empiriese veldwerk en literatuurstudie geïdentifiseer is. Dit kom duidelik in die literatuurstudies, asook mediaberigte na vore dat boere meer kan doen om misdaad op plase te voorkom. Die waarde van hierdie model is juis daarin geleë dat boere met die minimum insette stappe kan neem om huis en haard meer effektief te beskerm. Die bepaalde leemtes is reeds vir die doeleindeste van hierdie studie bespreek en binne vier fokusareas saamgevat. Die vier samevattende uitgangspunte (fokusareas) soos wat in hierdie hoofstuk bespreek is, vorm dus die basis van die *GOOM*-misdaadvorkomingsmodel en word soos volg saamgestel:

- G -** Gesindheid tussen werkgewer en plaasarbeider – (Verhoudinge)
- O -** Ontwikkeling van plaasarbeiders – (Verhoudinge/motivering/lojaliteit)
- O -** Ondersteuning aan boere deur die SAPD, kommando's en georganiseerde landbou – (Regeringsinsette en gemeenskapsbeveiliging)
- M -** Misdaadvorkoming deur teikenverharding – (Woning-/batebeskerming)

Skematisies word die *GOOM*-misdaadvorkomingsmodel soos volg uiteengesit:

Figuur 6.1 Skematische voorstelling van die *GOOM*-misdaadvoorkomingsmodel

Bron: Navorser uit hierdie navorsingsverslag.

Dit blyk duidelik uit figuur 6.1 hierbo dat die vier uitgangspunte van die *GOOM*-misdaadvoorkomingmodel soos die skakels van 'n ketting geïntegreer is en onafhanklik van mekaar nie suksesvol kan bestaan nie. Wat misdaadvoorkoming op plase betref, is die effektiwiteit van hierdie model daarin gesetel dat al vier uitgangspunte gesamentlik toegepas

moet word ten einde misdaad meer suksesvol aan te spreek. Dit wil sê, indien een van die uitgangspunte van die *GOOM*-misdaadvorkomingsmodel nie deur die boer nagevolg word nie, verhoog sy kwesbaarheid en is die risiko vir misdaadpleging op die plaas dus groter.

Samevattend is die essensie van die vier uitgangspunte, soos in figuur 6.1 uiteengesit, die volgende:

Gesindhede beklemtoon dat vertroue en verhoudinge tussen die boer en sy plaasarbeiders harmonie tot gevolg behoort te hê. Sodoende word `n aangename werksomgewing geskep waarin arbeiders menswaardig behandel word en wedersydse respek bestaan. Kommunikasie is die medium waardeur goeie gesindhede bewerkstellig word. In sodanige gunstige omstandighede voel mense dat hulle iewers hoort en deel dan in die belang van die werkgewer deur eienaarskap vir dié belang te aanvaar.

Ontwikkeling van plaasarbeiders het tot gevolg dat hulle lewensgehalte verhoog word. Deur middel van konstante posgebonden opleiding toon die boer belangstelling in sy werknemers. Indien die boer aan die basiese behoeftes van sy plaasarbeiders kan voldoen, deur byvoorbeeld aan hulle goeie behuising te voorsien, behoort sodanige aktiwiteite goeie onderlinge verhoudinge teweeg te bring. Deurdat die boer investeer in byvoorbeeld `n gemeenskapsaal, sportgronde, `n skool, opvoedkundige programme vir vroue en kinders, ensovoorts dra die boer by tot die sosiaal-maatskaplike vooruitgang van sy plaasarbeiders.

Ondersteuning aan die boer deur onder andere die SAPD en kommando waar sekuriteitsbreuke plaasgevind het, is van kardinale belang om misdadigers van plase weg te hou. Die SAPD behoort egter deur effektiewe dienslewering `n professionele beeld uit te dra. SAPD-lede kan belangstelling toon deur boere meer gereeld te besoek, nie net in tye van nood nie. Sektorpolisiëring dien as voorbeeld van stappe wat geneem kan word om wedersydse samewerking tussen die plaasmgemeenskap en die polisie te bewerkstellig. Dit is die verantwoordelikheid van die polisie om te verseker dat hul logistieke reëlings in orde is, sodat dit nie as rede aangevoer word vir die feit dat daar nie altyd tydig aan boere se klages aandag gegee kan word nie. Boere behoort ook groter belangstelling te toon in polisieaktiwiteite deur byvoorbeeld op `n voortdurende basis polisievergaderings by te woon, nie onwettige immigrante in diens te neem nie, basiese stappe om huis en haard te beskerm self te neem en

verdagte persone aan die polisie te rapporteer. Boere op buurphase kan normaalweg vinniger reageer op `n noodoproep en derhalwe is dit nodig om kommunikasiekanaale daar te stel vir die dag wanneer hulp wel benodig word.

Misdaadvoorkoming deur teikenverharding (die aanbring van fisiese versperrings), ondersteun deur moderne tegnologiese hulpmiddels, is stapte wat boere self kan neem om voorkomend op te tree jeens misdaad. Sodoende bevestig die boer eienaarskap van sy besittings en word misdaad verplaas na plekke waar die bewoners minder paraat is. Fisiese versperrings wat geïntegreer is met byvoorbeeld `n alarmstelsel, dien as basiese misdaadvoorkomingsmaatreëls wat die boer op `n koste-effektiewe wyse kan implementeer om huis en haard te beskerm. Die onderstaande voorstelling van woningbeskerming fokus in groter besonderhede op hierdie aspek.

6.6.1 Voorgestelde model vir woningbeskerming

Aan die hand van die bevindinge uit hierdie navorsing, word `n skematiese uiteensetting gegee rakende die beskerming van woonhuise op phase. Van der Merwe (1997:16) kategoriseer die beskerming van `n woning in vier beskermingsones wat ten doel het om die bedreiging van persone te neutraliseer. Elk van die sones verteenwoordig ander beskermingsmaatreëls, wat vervolgens opgesom word:

Beskermingsone 1: Die gebied binne die woning.

Beskermingsone 2: Die gebied tussen die woning en die sekerheidsheining.

Beskermingsone 3: Die gebied buite die sekerheidsheining.

Beskermingsone 4: Betreding van openbare plekke.

Die individu behoort genoegsame beskermingsmaatreëls te tref om enige teenwoordigheid van misdadigers betyds op te spoor. Deur goedgesinde arbeiders by die beskerming van huis en haard te betrek, radioverbinding te handhaaf, `n wagstelsel en vroeë waarskuwingsmaatreëls te implementeer, asook om `n selfbeskermingsvermoë tydens

teenwoordigheid in die beskermingsones te handhaaf, kan die bedreiging per sone geneutraliseer word. Hierdie uitgangspunt beklemtoon dus ook die belangrikheid daarvan om goeie werksverhoudinge met plaasarbeiders te handhaaf. Die aspekte wat in die onderskeie beskermingsones aangespreek word, word skematis aan die hand van Van der Merwe (1997:73), soos volg in tabel 6.1 voorgestel:

Tabel 6.1 Skematische voorstelling van die ideale woningbeskerming

	Beskermingsone 1	Beskermingsone 2	Beskermingsone 3	Beskermingsone 4
Individu (Paraat)	Persoonlike paraatheid Bedreigingsbewustheid Noodoptredes Regsaspekte Wapenbehendigheid	Persoonlike paraatheid Bedreigingsbewustheid Noodoptredes Regsaspekte Wapenbehendigheid	Persoonlike paraatheid Bedreigingsbewustheid Noodoptredes Regsaspekte Wapenbehendigheid	Persoonlike paraatheid Bedreigingsbewustheid Noodoptredes Regsaspekte Wapenbehendigheid
Sekerheid (Fisiese sekuriteit)	Kluise Veiligheidsdeure Verharde diefwering Belighting Veiligheidshekke binne woning Dubbelaksie-slotte Bewegingsvertroulikheid Elektrifisering	Sekerheidsheining Sekerheidsbeligting Sekerheidshekke Waghonde Dubbelaksie-slotte Elektrifisering	Omheinings Wagstelsel	Vermy hoë-risikogebiede Voorsorgmaatreëls
Vroeë waarskuwing (Paraat)	Misdaadaanduidings Misdaadtendense Alarmstelsel Elektroniese middele Waghonde	Misdaadaanduidings Misdaadtendense Alarmstelsel Elektroniese middele Waghonde	Misdaadaanduidings Misdaadtendense Informante Waghonde Waarneming	Misdaadaanduidings Misdaadtendense Waarneming Vermy hoë-risikogebiede
Verbindings (Kommunikasie)	Telefoon Radio-telefoon Sellulêre telefoon Paniekskakelaar Sirene Boodskappers Alarmstelsel Interkom	Radio Paniekskakelaar Sellulêre foon Boodskapper Interkom	Radio Sellulêre foon Boodskapper Voertuig	Radio Sellulêre foon Voertuig
Selfbeskerming (Paraat)	Vuurwapens Waghonde Alarmstelsel Verbindings Fisiese sekerheid Sirene Verharde diefwering	Vuurwapens Waghonde Paniekskakelaars Belighting Wagte Vinnige beskermingsplan Noodoptredes	Vuurwapens Waghonde Radio Verbindings Vinnige beskermingsplan Noodoptredes	Vuurwapens Noodoptredes Vinnige beskermingsplan Individuele paraatheid Gemeenskapspatrolling Gemeenskaps-beskermingsplan

	Noodoptredes Veiligheidshekke Gewapende reaksie Gemeenskaps- beskermingsplan	Individuele paraatheid Gewapende reaksie Gemeenskapsbeskerming	Individuele paraatheid Gemeenskaps- beskermingsplan	
--	--	--	---	--

Bron: Navorser aan die hand van Van der Merwe (1997)

Die data in tabel 6.1 verskaf `n skematische voorstelling van die tipes maatreëls wat benodig word om huis en haard te beskerm. Bestudering van bogenoemde model skep die bewustheid dat sodanige misdaadvorkomingsmaatreëls op die basiese metodes fokus wat sonder hoë koste implikasies geïmplementeer kan word. Hierdie maatreëls skep `n omgewing van paraatheid wat deur potensiële misdadigers waargeneem word. Sodoende word misdaad dan na meer kwesbare persele verplaas. Die skematische illustrasie dien as `n konsepplan wat boere as riglyn kan gebruik vir die instelling van misdaadvorkomings-maatreëls op plase. Verskeie ander voorstelle en aanbevelings is bekend, maar blyk om die een of ander rede nie ernstig deur boere benader te word nie. Navorsingstatistieke soos in hierdie verslag aangehaal, staaf die stelling.

Bestudering van bestaande tabel dwing die boer om sy eie situasie met die uitgangspunte van die model te vergelyk. Die klem van huis-en-haardbeskerming val op die aanbring van basiese hindernisse en praktiese maatreëls wat koste-effektief deur die boer geïmplementeer kan word om veral geweldsmisdade uit te skakel. Ter verduideliking word byvoorbeeld verwys na die geraas wat gemaak moet word deur die misdadiger om verby die eerste linie van “verdediging” (fisiese hindernisse) te kom. Hierdie “lawaai” gee dan geleentheid vir die boer om te reageer. Dit dien gemeld te word dat geweldsmisdade vir die doeleindes van hierdie studie verwys na daardie misdade wat met plaasaanvalle vereenselwig word.

Kortlik saamgevat, moet daar dus aan die volgende misdaadvorkomingsmaatreëls aandag gegee word:

- `n Heining met sluitbare hekke is vir sigbaarheid beter as `n hoë muur.
- Veiligheidshekke met stewige slotte voor buitedeure en diewering voor elke venster. kan kosbare tyd koop.
- `n Veiligheidshek binne die huis wat die slaaparea van die leefarea skei, kan deurslaggewend wees as die huis fisies binnegedring word.

- `n Sirene op die dak met skakelaars in die huis kan ver gehoor word as ander kommunikasievorms misluk.
- Sekuriteitsligte buite die woning wat weg van die huis gerig is, bied gemoedsrus.
- Areas rondom hekke, paaie en T-aansluitings moet gereeld skoongemaak word om wegkruipplekkie te verminder.
- Vermy digte plantegroei in die tuin rondom die woning.
- Vreemdelinge wat die plaas betree, behoort eers toestemming te verkry.
- Behou goeie verhoudinge met plaasarbeiders. Beloon hulle vir wenke en inligting en bied aan hulle ook voldoende veiligheid.
- Moet nie persone toegang gee sonder dat hulle eers hulself identifiseer nie.
- Laat ten minste een hond binne die woning slaap.
- Maak seker dat toerusting soos byle, grawe, breekysters ensovoorts toegesluit word.
- Laat `n telefoon op `n bereikbare plek installeer, buite die direkte lyn van vuur vanaf `n venster.
- Behou effektiewe kommunikasie met ander plase en die SAPD, SANW en kommando's.

6.7 Slotbeskouing

Logiese beredenering dui daarop dat misdaad nooit volkome beheer of voorkom kan word nie. Misdaad is `n komplekse verskynsel wat aan verskeie faktore te wyte is en `n geïntegreerde benadering wat al die misdaadvorkomingsmodelle toepas, sal waarskynlik die beste resultate lewer. Koste vir voorkomingsprogramme moet opgeweeg word teen die risiko, waarna `n standpunt ingeneem moet word. Verpligte wetgewing, soos van toepassing by nasionale sleutelpunte, kan dalk `n impak hê en gevvolglik behoort dié moontlikheid verder ondersoek te word.

In hierdie hoofstuk is vier fokusareas uit die kwantitatiewe en kwalitatiewe navorsingsgedeeltes geïdentifiseer, wat in die *GOOM*-misdaadvorkomingsmodel saamgevat word ten einde `n geskikte misdaadvorkomingsmodel vir plase te ontwikkel. Indien die vier uitgangspunte van die *GOOM*-misdaadvorkomingsmodel gesamentlik toegepas word, kan misdaad op plase in die algemeen effektief voorkom of ten minste geminimaliseer word. Hierdie model is primêr gerig op die vraagstuk rondom die wyse waarop die boer en sy bates

teen misdaad beveilig kan word en nie soseer op misdaadbekamping as sodanig nie. Van Biljon (2003) spreek die mening uit dat beter werksverhoudinge op plase, belangstelling van die boer in sy personeel, beter onderlinge skakeling met en ondersteuning van die SAPD, asook fisiese hindernisse op plase, daadwerklik daartoe kan bydra om misdaad op plase drasties te verminder.

Voorts is daar op die belangrikste omgewingsontwerpe gekonsentreer met die klem op die daarstel van fisiese hindernisse as deel van misdaadvorkoming. Tydsvertraging deur die verharding van teikens, het aandag geniet. Die praktiese waarde van die meganiese en fisiese milieu-misdaadvorkomingsmodel is bespreek en uiteengesit. Die klem het verskuif vanaf die misdadiger na die beveiliging van die slagoffer se omgewing. Deur hierdie logiese beredeneringsproses word die waarde van die *GOOM*-misdaadvorkomingsmodel geillustreer ten einde optimale misdaadvorkomingsmaatreëls vir plase daar te stel.